

STANISŁAW TYLUS SAC

FORMY DZIAŁALNOŚCI APOSTOLSKIEJ
POLSKICH PALLOTYNÓW W LATACH 1907-2007*

Umrę, bo nie jestem godny być w Zgromadzeniu, ale Ono się rozwinie i Bóg mu pobłogosławi. Przekonacie się o tym. Mówię wam to nie dlatego, że taką mam ufność, tylko pewność.

(św. Wincenty Pallotti)

Dziś wyrażamy wdzięczność Bogu za dary, których w swej nieskończonej miłości udzielił Stowarzyszeniu Apostolstwa Katolickiego w Polsce. Świętujemy bowiem zakończenie Jubileuszu 100-lecia przybycia pallotynów na ziemię polskie.

Mówiąc o tym wspominamy dzień 11 listopada 1907 r., kiedy to ks. Alojzy Majewski († 1947) założył pierwszy pallotyński dom na terenie zaboru austriackiego w Jajkowcach, w archidiecezji lwowskiej, w parafii Kochawina. Tam też rozpoczął organizowanie szkoły, nowicjatu oraz czasopisma „Królowa Apostołów” Czasopismo

Dr STANISŁAW TYLUS SAC – adiunkt Katedry Historii Kościoła w Średniowieczu w Instytucie Historii Kościoła KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin.

* Poszerzona wersja referatu wygłoszonego w Ołtarzewie 11 XI 2007 r. z okazji 100-lecia obecności pallotynów na ziemiach polskich. W niniejszym opracowaniu zostały wykorzystane czasopisma i katalogi prowincji pallotyńskich w Polsce, przede wszystkim publikacje drukowane. Pomocne okazały się informacje zamieszczane na poszczególnych stronach internetowych. Podana niżej literatura jest wyborem, bowiem trudno w tak syntetycznym opracowaniu podawać szczegółową literaturę. Całościowo dzieje pallotynów przedstawili w drukowanych pracach: F. C e g i e ł k a, *Pallotyni w Polsce*, Warszawa 1935; F. B o g d a n, *50 lat działalności Pallotynów w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 1957, nr 3, s. 437-447; T. G l i ń s k i, *Siedemdziesiąt lat pallotynów w Polsce*, w: *Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego. Jubileusz Wspólnoty Ołtarzewskiej 1927-1977*, red. W. Zdaniewicz, Poznań–Warszawa 1977, s. 69-74; J. D y l, *Pallotyni w Polsce w latach 1907-1947*, Lublin 2001; t e n ż e, *Historia Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce (1907-1993)*, Ząbki [1999], wydanie studyjne.

to odegrało bardzo ważną rolę w dziedzinie promocji idei apostołstwa świeckich i apostołstwa emigracyjno-misyjnego. Pierwszy dom, jako niedogodny, zwinięto dość szybko, przenosząc się na Kopiec k. Wadowic i tu otwarto szkołę – słynne *Collegium Marianum*. W 1909 r. domy polskie, najpierw wchodzące do prowincji niemiecko-austriackiej, stały się obwodem zależnym wprost od generalatu, w 1926 r. – okręgiem, w 1935 r. – prowincją pod wezwaniem Chrystusa Króla. Od 1993 r. istnieje druga polska prowincja Zwiastowania NMP.

Dziś prowincja Chrystusa Króla ma ok. 450 członków, w tym 320 księży i 27 braci po profesji wieczystej. Posiada 26 domów w Polsce. Do prowincji należy regia Świętej Rodziny w Rwandzie i Kongo oraz delegatury: Św. Cyryla i Metodego (Słowacja i Czechy), Matki Bożej Fatimskiej (Ukraina), Matki Bożej Pokoju (Wybrzeże Kości Słoniowej), Św. Teresy od Dzieciątka Jezus (Kolumbia i Wenezuela) i Kanada. Do prowincji przynależą kapłani i bracia pracujący w Anglii, Austrii, Belgii, Francji, Niemczech, Rosji, Szkocji, Szwajcarii, Włoszech i w Watykanie.

Natomiast prowincja Zwiastowania Pańskiego liczy ok. 250 członków, w tym ok. 190 księży i 24 braci po konsekracji wieczystej. W Polsce posiada 15 domów. Do prowincji należy regia Matki Bożej Miłosierdzia w Brazylii oraz delegatury: Św. Michała Archanioła (Białoruś), Jezusa Miłosiernego (Korea Południowa), Matki Bożej Pięknego Miłości (Papua-Nowa Gwinea), Dzieciątka Jezus (Stany Zjednoczone). Do prowincji przynależą kapłani i bracia pracujący w Meksyku, Niemczech, Szkocji i Włoszech.

Większość tych placówek (domów, kościołów i placówek duszpasterskich) powstała po zakończeniu II wojny światowej i została zmodernizowana w latach osiemdziesiątych za czasów prowincjalatu ks. Henryka Kietlińskiego oraz ks. Czesława Parzyszka.

Pallotyni polscy utworzyli jeszcze jedną niezależną jednostkę administracyjną Stowarzyszenia – regię Miłosierdzia Bożego we Francji.

Dziełem ks. A. Majewskiego jest także przeszczepienie do Polski sióstr pallotynek do Rajcy w ziemi nowogródzkiej (1934).

Idąc za św. W. Pallottim, który był człowiekiem znanym z niezwyklej różnorodności działań apostołskich, jego synowie na ziemiach polskich podobnie zajmowali się wieloma formami apostołstwa. Zostały one podzielone tutaj na 12 różnych aspektów:

1. Zjednoczenie Apostołstwa Katolickiego;
2. Apostołstwo słowa drukowanego;
3. Apostołstwo misyjne i ewangelizacyjne;
4. Apostołstwo wśród Polonii i Polaków na Wschodzie;
5. Apostołstwo na rzecz zjednoczenia chrześcijan;
6. Działalność kulturalno-oświatowa;
7. Działalność w okresie II wojny światowej;
8. Kult Miłosierdzia Bożego;
9. Kult maryjny;
10. Duszpasterstwo parafialne;
11. Działalność misyjno-rekolekcyjna;
12. Duszpasterstwo specjalistyczne.

I. ZJEDNOCZENIE APOSTOLSTWA KATOLICKIEGO¹

Zgodnie z charyzmatem św. Wincentego Pallottiego najważniejszą formą działalności pallotynów powinno być apostołstwo. Założyciel starał się o ożywianie wiary wśród ochrzczonych, o szerzenie i popieranie współpracy między duchownymi, osobami zakonnymi i świeckimi.

Pallotyni w Polsce od początku swego istnienia budzili apostołską świadomość wśród duchowieństwa i świeckich w duchu św. Pallottiego: „Każdy apostołem!” Już przed wojną było kilka tysięcy zelatorów, zwanych dziś współpracownikami, należących do Zjednoczenia Apostolstwa Powszechnego. Ks. Alojzy Majewski tworzył pierwsze grupy współpracowników, głosił rekolekcje, pisał, tłumaczył, redagował czasopisma i założył dla nich Wydawnictwo Księży Pallotynów.

Działalność ks. A. Majewskiego z ludźmi świeckimi miała charakter pionierski w Stowarzyszeniu, ponieważ Konstytucje uchwalone na Kapitulie Generalnej w 1909 r. i zatwierdzone rok później zachęcały do pozyskiwania – jak określano – „współpracowników zewnętrznych”

Życie i dzieło Pallottiego, cel Zjednoczenia i Stowarzyszenia – czyli własne uświęcenie, praca nad ożywianiem, obroną oraz rozszerzaniem wiary i miłości wśród wierzących i niewierzących, ukazywał ks. A. Majewski w każdym numerze „Królowej Apostołów” Dzielił on najpierw apostołów na dwie grupy: duchownych i świeckich, a wkrótce potem na trzy: kapłanów zakonnych i świeckich oddających się działalności duszpasterskiej, na wspierających Stowarzyszenie modlitwą i tych, którzy wspomagają je jałmużną.

Wydanie specjalnej broszury z warunkami przyjęcia do Zjednoczenia, z obowiązkami i przywilejami oraz specjalną kartą-dyplomem w styczniu 1911 r., można uznać za datę formalnego założenia Zjednoczenia Apostolstwa Powszechnego w Polsce. Od 1919 r. ks. A. Majewski tych zelatorów, którzy w sposób świadomy zapisali się do Zjednoczenia Apostolstwa Powszechnego, nazywa członkami Zjednoczenia, a innych współpracownikami, dobrodziejami czy przyjaciółmi Stowarzyszenia. Od października 1928 r. do współpracowników, posiadających dyplom przyjęcia do Zjednoczenia, zaczął wysyłać gratisowo specjalne pismo „Apostoł wśród Świata”, jako dowód wdzięczności, znak przyjaźni i duchowego kierownictwa.

13 XI 1913 doszło do pierwszego spotkania członków Zjednoczenia i Stowarzyszenia z całej Polski z okazji poświęcenia kaplicy w Wadowicach na Kopcu. Pierwszy zjazd pallotyńskich zelatorów i przyjaciół Stowarzyszenia odbył się 22 I 1931 r.

¹ Por. T. B i e l s k i, *Współpracownicy Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce*, „Roczniki Pallotyńskie” 8(1967), s. 181-202; T. G l i ń s k i, *Realizacja podstawowej idei apostołatu katolickiego w Polsce*, „Roczniki Pallotyńskie” 11(1974), s. 49-61; t e n ż e, *Utworzenie ZAK w naszej Prowincji*, Ołtarzew 1974, Archiwum 1993 nr III, ss. 15 (m); J. S t a b i ń s k a, *W dziękczynieniu trzeba wyprzedzać słońce. Ks. Alojzy Majewski SAC*, Poznań 1997; A. U r b a n, K. W i ą z e c k a, *Pionierzy Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce. Ks. Alojzy Majewski i jego pierwsi współpracownicy*, red. R. Forycki, P. Taras, Warszawa 1991 (*Dziedzictwo św. Wincentego Pallottiego*, nr 4).

na Pomorzu w Przechowie k. Świecia. Za wszystkich żyjących współpracowników ks. A. Majewski odprawiał Msze św. w soboty, a w piątki za zmarłych. W 1925 r. te Msze św. zbiorowe zostały zamienione w Misyjny Związek Mszalny Księży Pallotyńców, a w 1949 r. w Dzieło Powołań Kapłańskich.

Po raz pierwszy dni skupienia dla członków Zjednoczenia w formie rekolekcji zamkniętych ks. A. Majewski zorganizował w lipcu i sierpniu 1925 r. na Kopcu i w Sucharach. Od tego momentu poświęcał on więcej czasu Zjednoczeniu, bowiem przestał wówczas pełnić funkcję przełożonego polskich pallotyńców. Intensyfikując działalność wśród współpracowników nakreślił w „Apostole wśród Świata” myśl o utworzeniu „kółek pallotyńskich”, szczególnie w miastach, gdzie mieszkała większa liczba współpracowników. Pierwsze „kółko” zostało zapoczątkowane 30 III 1930 r. w Warszawie przy ul. Siennej 30.

Sekcją Zjednoczenia Apostolstwa Powszechnego był „Apostolat Pojednania”, który założył w 1934 r. ks. Stanisław Szulmiński († 1941). Jako cel Apostolatu założyciel podał pracę nad zjednoczeniem chrześcijan wschodnich z Kościołem katolickim oraz opiekę nad katolikami różnych obrządków żyjącymi wśród prawosławnych.

Po II wojnie światowej warunki polityczno-religijne w Polsce uniemożliwiały funkcjonowanie Zjednoczenia, stąd wszelka organizacja katolicka była niszczone przez władze komunistyczne w czasach stalinowskich. Ze względów bezpieczeństwa musiano zniszczyć nawet spisy członków Zjednoczenia i współpracowników, których ogólnie nazywano „dobrodziejami”. Z konieczności więc zwrócono się we wszystkich polskich placówkach pallotyńskich ku duszpasterstwu współpracowników-dobrodziejów. Po 1965 r. obok kontaktu korespondencyjnego zaczęto organizować dla nich dni skupienia, a od 1973 r. rekolekcje zamknięte. W późniejszych latach wielu z tych współpracowników stało się członkami Zjednoczenia.

Od strony wewnętrznej pod koniec lat czterdziestych i pięćdziesiątych problemem był Ruch Szensztacki, który część pallotyńców uważało za zgodny z ideą św. Wincenego Pallottiego, a pozostała część była mu przeciwna.

Sprawy Zjednoczenia i współpracowników poddano nowo utworzonemu Sekretariatowi ds. Apostolstwa (1976). Odpowiedzialnym za sprawy ZAK uczyniono ks. Stanisława Rudzińskiego. W latach osiemdziesiątych dyskutowano nad modelem polskiego ZAK, wyznaczano domy przeznaczone przede wszystkim dla celów stałej formacji apostołskiej ludzi świeckich. Dużym impulsem do zajęcia się Zjednoczeniem był jubileusz 150-lecia Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego, przypadający w 1985 r. W prace nad ZAK włączył się Instytut Teologii Apostolstwa, który poświęcił jeden dzień swego sympozjum właśnie tej tematyce. Ważnym wydarzeniem był Kongres Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego, zorganizowany przez ks. Eugeniusza Leśniaka, który odbył się w tymże roku w Częstochowie.

Dzieło krystalizacji Zjednoczenia w latach osiemdziesiątych dokonywało się poprzez sympozja, zjazdy, nauczanie katechetyczne, rekolekcje, dni skupienia. Momentem istotnym w dziejach Zjednoczenia było ustanowienie w 1986 r. stałego Komitetu Koordynacyjnego ZAK w Polsce, reprezentującego przedstawicieli księży, sióstr i ludzi świeckich.

Tenże Komitet utworzył trzy grupy robocze: studyjną, formacyjną oraz ewangelizacyjną i działał zgodnie ze Statutem Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego, za-

twierdzonym przez Radę Prowincjalną SAK i Radę Prowincjalną Zgromadzenia Sióstr Misjonarek Apostolstwa Katolickiego (1987).

Problem organizacyjny i prawny, wyjaśnienie wspólnej podstawy i wzajemnego przyporządkowania SAK i ZAK był omawiany podczas prac Komitetu. I tak w 1995 r. powstał pierwszy roboczy projekt Statutu, który skierowano do wspólnot dla dalszej dyskusji i udoskonalień. Wypracowany „Statut Generalny Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego” przekazano w 1999 r. do zatwierdzenia Papieskiej Radzie do Spraw Świeckich. Ta w 2003 r. erygowała Zjednoczenie jako międzynarodowe publiczne stowarzyszenie wiernych i zatwierdziła statut generalny ZAK na 5 lat *ad experimentum*.

ZAK uczestniczy w Krajowej Radzie Ruchów Katolickich i współpracuje z Lokalnymi Radami Zjednoczenia w kraju oraz z Generalną Radą Koordynacyjną Zjednoczenia w Rzymie.

W połowie 1988 r. w Polsce były 23 ośrodki ściśle formacyjne dla członków Zjednoczenia. Świeccy członkowie Zjednoczenia w Polsce, w liczbie ponad 7 tys., działali w prawie 100 wspólnotach.

Ważną formą apostołskiego oddziaływania były dla współpracowników Msze św. prymicyjne pallotyńskich neoprezbiterów. Dużym zainteresowaniem cieszyły się nocne czuwania dla współpracowników i ich rodzin. Z czasem rozwinięto kontakty z młodzieżą z rodzin współpracowników, do których zaangażowano alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Ołtarzewie, posługujących tam w ramach praktyk duszpasterskich.

Współpracowników zapraszano na tridua i nabożeństwa z racji uroczystości i świąt pallotyńskich, takich jak: święto patronalne Chrystusa Króla, Królowej Apostołów, św. Wincentego Pallottiego. Byli również obecni na nabożeństwach fatimskich, Miłosierdzia Bożego.

W formacji współpracowników pallotyńskich wielką rolę odgrywało apostołstwo książki religijnej, w latach wcześniejszych trudno dostępnej dla wielu z nich. Na wzmiankę zasługuje duszpasterstwo chorych i samotnych współpracowników.

Dużym wkładem w przygotowanie współpracowników do działalności apostołskiej w świecie jest praca wielu kapłanów, braci, kleryków i ludzi świeckich poprzez korespondencję oficjalną, świąteczną czy problemową, poruszającą kwestie osobiste, rodzinne, społeczne.

Rekolekcje i dni skupienia dla współpracowników pallotyńskich organizowano w wielu domach pallotyńskich (np. Gdańsk – ul. Elżbietańska, Lublin, Ołtarzew, Ostrołęka, Otwock, Poznań, Szczecin, Wałbrzych, Warszawa, Zakopane, Ząbkowice Śląskie) lub w użyczonych miejscach na terenie całej Polski, korzystając z gościnności duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego oraz żeńskich zgromadzeń zakonnych.

Osobną działalność ze współpracownikami prowadził Sekretariat ds. Misji z siedzibą w Ząbkach. Praca ze współpracownikami misyjnymi szczególnie kładła na pogłębienie świadomości misyjnej ludzi świeckich. Również współpracownicy misyjni wspierali dzieło misyjne swoimi modlitwami i ofiarami. Współpracownicy misyjni pojawiają się od 1973 r., kiedy podjęto działalność misyjną. Jest to zasługa w dużej mierze od samego początku br. Adama Fułka.

W ramach tej działalności księża odwiedzali poszczególne parafie, głosząc kazania i konferencje na tematy misyjne, zachęcając do ofiarności na rzecz misji. Starano się stworzyć duchowe zaplecze misji, zachęcając cierpiących i chorych, by ofiarowali swoje cierpienia za rozwój pracy misyjnej. Prowadzono nadal zbiórki pieniężne na cele misyjne, ale też zbiórki leków i odzieży.

Dla współpracowników misyjnych organizowano rekolekcje, wieczniki misyjne, obozy misyjne, pielgrzymki i czuwania w intencji misji, katechezy misyjne, zjazdy i kongresy misyjne.

Problematyka laikatu poszerzona została w okresie soborowym i posoborowym, wtedy powstał Pallotyński Instytut Apostolski, poświęcony teologii apostołstwa i laikatu.

Dziś Sekretariat ds. Apostołstwa, prowadzony od 2005 r. przez ks. Czesława Parzyszka, zajmuje się następującymi sprawami: organizacją spotkań, sympozjów, jubileuszy; budowaniem ZAK w Polsce (realizacja statutu i programu formacji ZAK, redakcja kwartalnika „Królowa Apostołów”, rekolekcje dla ZAK), wspieraniem różnych inicjatyw pallotyńskich (grupy pielgrzymkowe, hospicjum w Radomiu, KARAN, SOS, zespół La Pallotiana) oraz udziałem w pracach Sekretariatu Generalnego ds. Apostołstwa.

O **domach rekolekcyjnych** myślano już przed II wojną światową, ale brak środków finansowych oraz szczupłość kadry uniemożliwiła budowanie i prowadzenie takich obiektów. Korzystano więc z budynków już istniejących.

Po zakończeniu wojny powrócono do tej myśli i taki dom miał być otworzony w Olsztynie, ale został skonfiskowany przez władze komunistyczne. Ostatecznie pierwszym domem rekolekcyjnym stał się Otwock. Inspiratorem tej idei był ks. prof. Antoni Słomkowski, były rektor KUL, wraz z prowincjałem ks. Stanisławem Czaplą († 1971). Ks. A. Słomkowski chciał otoczyć Warszawę domami rekolekcyjnymi, kształtującymi religijność inteligencji warszawskiej, zwłaszcza prawników, lekarzy, nauczycielek, pielęgniarek.

W latach 1955-1962 dom otwocki był całkowicie przeznaczony na rekolekcje i dni skupienia; posługę w różnorodnym charakterze pełnili obok ks. Augustyna Urbana († 1989) i Wiktora Bartkowiaka († 1975) także ks. Michał Kordecki († 1983), Edmund Winklarz, Edmund Boniewicz († 2006) i Henryk Herkt († 2005). W 1962 r. dom rekolekcyjny został zajęty przez władze państwowe i do idei rekolekcyjnej powrócono tam w latach dziewięćdziesiątych.

Rekolekcje i dni skupienia dla poszczególnych grup przeprowadzano praktycznie w każdej placówce pallotyńskiej (jak np. dni skupienia dla czcicieli Miłosierdzia Bożego w Częstochowie, czy też dni skupienia dla poszczególnych grup zawodowych w Gdańsku). Od połowy lat siedemdziesiątych mamy do czynienia z masowymi rekolekcjami oazowymi. Tego typu rekolekcjom służyły w tym czasie domy w Gdańsku, Kielcach, Zakopanem, a w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych doszły jeszcze domy w Czarnej – „Damaria”, Hodyszewie, Jaroszewicach, Konstancinie, Otwocku, Świętej Katarzynie – zakupiony przez Sekretariat Misyjny, w Wadowicach, Wrzosowie i Wólce Mładzkiej.

Rekolekcje zamknięte dla świeckich współpracowników zaczęto organizować najpierw w Ołtarzewie (1976), gdzie do tego celu przygotowano dom animacji apos-

tolskiej, a potem w Wadowicach (1977), gdzie wcześniej „fragment” strychu, w pozostawionej Stowarzyszeniu części, zaadaptowano na pojedyncze „pokoiki”. Na przełomie 1979/1980 r. urządzono dom św. Józefa w Częstochowie.

Można więc słusznie powiedzieć, że placówki Polskiej Prowincji przez lata stanowiły centra formacyjne dla laikatu. O prawdziwych domach rekolekcyjnych można mówić dopiero w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych.

II. APOSTOLSTWO SŁOWA DRUKOWANEGO²

Już ks. A. Majewski z ks. Alojzym Hübnerem († 1922) zdecydowali, że będą co miesiąc wydawać pismo poświęcone Maryi pt. „Królowa Apostołów” Miało ono omawiać nie tylko problematykę stowarzyszeniową, ale także działalność Kościoła katolickiego. Ks. A. Majewski, osobiście zajmując się redakcją tego czasopisma, mocno doceniał potęgę słowa drukowanego w pogłębianiu życia religijnego wśród katolików. Poprzez słowo drukowane chciał oddziaływać apostołsko na wszystkie grupy społeczne. Chciał też poprzez słowo drukowane przeciwstawić się piśmiennictwu laickiemu, w owym czasie wrogo nastawionemu do Kościoła katolickiego.

Pierwszy numer „Królowej Apostołów” ukazał się w styczniu 1908 r., w dwa miesiące od osiedlenia się pallotynów w Antoniówce. Został rozprowadzony szczególnie na terenie Wielkopolski, Pomorza i Śląska, bo słusznie uważano, że najwięcej kandydatów do Stowarzyszenia będzie z tych terenów. Kolejne numery czasopisma zawierały list polecający od arcybiskupa lwowskiego św. Józefa Bilczewskiego. Z biegiem czasu docierało ono do wszystkich trzech zaborów, a nawet za granicę.

Przez pierwsze dwadzieścia lat „Królowa Apostołów” była redagowana przez ks. A. Majewskiego. Początkowo w redakcji pomagał wikariusz kochawiński ks. Bogdański, a następnie br. Józef Lipkowski († 1931), który wysyłał czasopismo do prenumeratorów. Miesięcznik drukowano początkowo we Lwowie w zakładzie typograficznym „Polonia”, a od sierpnia 1912 r. w „Drukarni Towarzystwa Domu Narodowego” Pawła Mitreği w Cieszynie.

Czasopismo „Królowa Apostołów” od stycznia 1908 do sierpnia 1918 r. ukazywało się regularnie co miesiąc, bez przerw i zmian. Po zakończeniu wojny wychodziło z wielkimi trudnościami, stąd ks. A. Majewski łączył w jedną całość kilka numerów, zmniejszając objętość lub rezygnując z okładek. Taki stan trwał do 1924 r. Od tego roku miesięcznik ukazywał się regularnie do wybuchu II wojny światowej.

² Zob. S. D u s z a, *Wydawnictwo, w: Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego, Jubileusz wspólnoty oltarzewskiej 1927-1977*, red. W. Zdaniewicz, Poznań–Warszawa 1977, s. 90-95; J. D y l, *Działalność wydawnicza Pobożnego Stowarzyszenia Misyjnego (XX. Pallotynów) w Polsce w latach 1908-1939*, „Roczniki Teologiczne” 43(1996), z. 4, s. 87-100; t e n ż e, *Wkład Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce w działalność wydawniczą w latach 1946-1993*, w: *Mistrz i Przyjaciel. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Marka Tomasz Zahajkiewicza*, red. J. Pałucki, Lublin 1997, s. 55-57.

Ks. Alojzy Majewski redagował czasopismo do 1933 r. Od stycznia 1934 r. redaktorem naczelnym „Królowej Apostołów” był ks. Wojciech Turowski († 1959), a od październikowego numeru 1935 r. ks. Tomasz Mąciór († 1942). Nakład czasopisma wynosił ponad 50 tys. egzemplarzy. Pod koniec lat trzydziestych było 40 tys. prenumeratorów miesięcznika.

Drugie czasopismo „**Kalendarz Królowej Apostołów**”, planowane już na 1915 lub 1916 r., ostatecznie ukazało się w 1919 r. z przeznaczeniem na rok 1920. Ks. A. Majewski wydał go w objętości 95 stron i w nakładzie 65 tys. egzemplarzy. Inflacja i trudności finansowe Stowarzyszenia sprawiły, że następny numer wznowiono w 1924 r. w nakładzie 200 tys. egzemplarzy. Od tej pory kalendarz ukazywał się co roku, aż do wybuchu II wojny światowej.

Jednorazowo wydrukowano również „**Kalendarz Małego Apostoła**” na rok 1926, ale ponieważ całkowicie go nie rozprowadzono, dlatego zaniechano tej edycji.

Kolejnym czasopismem, zainicjowanym przez ks. Alojzego Majewskiego, był miesięcznik dla dzieci i młodzieży „**Mały Apostoł**”. Czasopismo to ukazywało się początkowo od stycznia do czerwca 1920 r., ale wspomniane trudności finansowe aż do lutego 1924 r. zahamowały wydawanie „Małego Apostoła”. Naczelnym redaktorem czasopisma był ks. A. Majewski, a pomagał mu br. Franciszek Chytry († 1966), który przejął redakcję pisma w 1933 r. i kontynuował do września 1939 r. Nakład „Małego Apostoła” pod koniec lat trzydziestych wynosił 25 tys. egzemplarzy.

Ks. A. Majewski zainicjował wydawanie także miesięcznika „**Rodzina Polska**”, przeznaczonego dla rodziny katolickiej. Pierwszy numer ukazał się w styczniu 1927 r. Od 1928 r. funkcję redaktora naczelnego tego czasopisma przejął ks. Wojciech Turowski i sprawował ją do 1933 r. Kolejnym redaktorem był człowiek świecki Stefan Czarnecki, ale już rok później stanowisko to objął ks. Józef Zawidzki († 1979). W ostatnim roku przed wojną redaktorem był ks. Ignacy Olszewski († 1971). Najwyższy nakład miesięcznik „Rodzina Polska” osiągnął w 1932 r. i wynosił 6,5 tys. egzemplarzy.

Ks. A. Majewski wydał własnym staraniem kilka broszur i książeczek, m.in. *Kilka pieśni narodowych dla młodzieży szkolnej* (Wadowice 1912), *Kongregacja Misyjna Księża Pallotynów* (Wadowice 1913 i Cieszyn 1914), *Błogostawieni Miłosierni* (Wadowice 1915), *Czcigodny Sługa Boży Ksiądz Wincenty Pallotti Założyciel Kongregacji Misyjnej Księża Pallotynów* (Wadowice-Kopiec 1917) i *Intronizacja Najświętszego Serca Jezusa w rodzinach* (Wadowice 1919).

Od 1 maja 1927 r. pallotyni przenieśli się z drukiem do własnej typografii w Warszawie. Wtedy wydzierżawili na 25 lat archidiecezjalną drukarnię, introligatnię i księgarnię w Warszawie przy ul. Krakowskie Przedmieście 71. W zamian mieli nadal wydawać drukowane tam pisma: dziennik „**Polak-Katolik**”, „**Przegląd Katolicki**” oraz „**Posiew**”. Wśród tych pism szczególne znaczenie miał „Przegląd Katolicki”, jedno z najstarszych czasopism katolickich na ziemiach polskich.

Po modernizacji zakładu typograficznego i powiększeniu personelu wydawnictwa, szczególny nacisk położono na dziennik „Polak-Katolik”. Niestety, gazeta rozchodziła się bardzo słabo, co stało się powodem do zmiany nazwy na „**Polska**” w 1929 r. Pomimo reklamy i starań dziennik znalazł niewielu nabywców. Nie znajdując należy-

tego poparcia i zrozumienia w społeczeństwie dziennik upadł 31 I 1932 r. Pozostały pallotynom do spłacenia kredyty zaciągnięte na tę inwestycję.

Innym jeszcze czasopismem wydawanym przez ks. A. Majewskiego był kwartalnik przeznaczony dla pallotyńskich zelatorów „**Apostoł wśród świata**” Pierwszy numer kwartalnika ukazał się w październiku 1928 r., ale to czasopismo z powodu trudności finansowych wychodziło nieregularnie. Redaktorem naczelnym czasopisma od 1934 r. był ks. Tomasz Mąciór, a od 1937 r. do wybuchu wojny ks. Stanisław Czapla. Nakład pisma wahał się od 3 do 6 tys. egzemplarzy.

Jeśli chodzi o „Przegląd Katolicki”, to od 1932 r. redaktorem naczelnym był ks. Tomasz Mąciór, po nim do połowy 1938 r. ks. Józef Zawidzki, a do czasu wojny ks. Ignacy Olszewski. Nakład tygodniowy wynosił ok. 2 tys. egzemplarzy.

Czasopismo „Posiew” przejął w 1933 ks. Tomasz Sobieraj († 1965). Przeciętny nakład wahał się między 1,5 a 3 tys. egzemplarzy.

Stowarzyszenie w okresie międzywojennym miało wybitne zasługi, jeśli chodzi o wydawanie książek, broszur. Policzone, że w latach 1930-1938 wydrukowano ich 11 537 960 egz. Drugie tyle ukazało się nakładem obcych wydawnictw. Niektóre tytuły drukowano wielokrotnie, co powiększa znacznie liczbę pozycji książkowych. Wydawnictwo dążyło do publikowania rzeczy małych, tanich i popularnych. Dodając do tego dzienniki, czasopisma i ulotki, pallotyński wkład do kultury polskiej i dziejów Kościoła w Polsce był w okresie międzywojennym rzeczywiście imponujący.

W czerwcu 1927 r. administracja wydawnictwa i ekspedycja zostały przeniesione z Wadowic do Warszawy, na ul. Krakowskie Przedmieście 71, a w 1930 r. z powodu trudności lokalowych przeniesiono je do Ołtarzewa, w 1936 r. znowu wróciły do Warszawy.

Księgarnia mieściła się na parterze domu przy Krakowskim Przedmieściu 71. Prowadził ją do końca maja 1934 r. człowiek świecki, Alfons Prabucki, a od 1 VI pallotyńscy bracia: Paweł Ulrich, Franciszek Cichowski († 1994). Obok książek z niepallotyńskich wydawnictw, znalazły się w księgarni przedmioty do użytku liturgicznego.

Drukarnię cały czas modernizowano. Zamierzano też polepszyć jakość wydawanych książek i czasopism.

We wrześniu 1939 r. dzierżawiona drukarnia w Warszawie spłonęła doszczętnie. W okresie wojennym, ze względu na represyjną politykę okupanta hitlerowskiego, nie powrócono już do tego miejsca ani do tej pracy.

Wydawnictwo i drukarnię uruchomiono w 1946 r. w Ołtarzewie. Tworzyli je teraz na nowo przedwojenni bracia-drukarze: Ignacy Forycki († 1983), Jan Panek († 1991), Wiktor Anbild († 1987) i Karol Beczała († 1997) oraz ks. Józef Dąbrowski († 1992).

W tym czasie w 1947 r. uruchomiono wydawnictwo w **Poznaniu**. Głównym organizatorem domu i wydawnictwa był ks. Stanisław Czapla, który zamierzał wybudować w Poznaniu kościół-pomnik ku czci pomordowanych w czasie II wojny światowej Polaków. W celu zdobycia funduszy na budowę wydał kalendarz „My chcemy Boga” W tym roku wydał też broszurkę „Matka Boża z Fatimy” i otworzył księgarnię „Dobra Książka”, gdzie kierownikiem po nim został ks. Ludwik Bajgrowicz.

Wydawnictwo poznańskie składało się z dwóch ludzi. W ekspedycji książek pomagali mu chłopcy i dziewczęta z Krucjaty Eucharystycznej. Pierwszym dyrektorem wydawnictwa i drukarni w Poznaniu został ks. Roman Len, mianowany 1 X 1947 r. Pracował na tym stanowisku do 1958 r., z półroczną przerwą.

Jesienią 1947 rozpoczęła się budowa hali maszyn dla pallotyńskiej drukarni, tuż obok „nowego” kościoła. Pod koniec września 1947 r. Rada Prowincjalna z powodów finansowych, podwójnej administracji, warunków lokalowych Ołtarzewa, zdecydowała o połączeniu obu wydawnictw pallotyńskich w Ołtarzewie i w Poznaniu w jedno w Poznaniu, przy al. Przybyszewskiego 30.

Od 1 I 1948 r. wydawnictwo nosiło oficjalną nazwę: „Pallottinum – Wydawnictwo Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego”, skracane do słowa „**Pallottinum**” Uroczyste otwarcie i poświęcenie wydawnictwa „Pallottinum” nastąpiło w dniu 7 I 1948 r.

W lutym 1948 r. przewieziono do Poznania maszyny drukarskie. Przenieśli się też wyżej wspomniani bracia drukarze, a ponadto br. Bronisław Ciepielewski († 1983) i Franciszek Kowalcz († 1982). To oni oraz wielu następnych braci pracowało tu z zapałem i podziwu godnym poświęceniem. W dziejach wydawnictwa i drukarni bracia odegrali istotną rolę. 4 III 1948 r. nastąpiło poświęcenie drukarni.

W latach 1950-1957 maszyny drukarskie zostały przejęte przez państwo. W tym okresie wydawnictwo „Pallottinum” drukowało w różnych zakładach graficznych w kraju.

W latach 1948-1957 ukazały się w „Pallottinum” 74 tytuły w 950 630 egzemplarzach, nie wliczając w to druków akcydensowych, broszurek, druków ulotnych. Pierwszym osiągnięciem drukarni poznańskiej był czerwcowy numer „Królowej Apostołów” – którą wydawano do 1952 r. w nakładzie 10 000 egzemplarzy. Obok czasopisma opublikowano w tym czasie m.in. dwutomowy *Komentarz do Nowego Testamentu* ks. Eugeniusza Dąbrowskiego, *Katechizm*, *Problem pochodzenia człowieka* ks. Antoniego Słomkowskiego oraz *Jasne promienie w Dachau* biskupa Franciszka Korszyńskiego.

W marcu 1957 r. otrzymano pozwolenie na powtórne zorganizowanie nowego zespołu maszynowego i urządzeń drukarskich. W sierpniu tegoż roku zreorganizowano wydawnictwo, dzieląc je na dwa działy redakcyjne. Dział teologiczno-filozoficzny przejął ks. Piotr Granatowicz († 1978), a beletrystyczno-popularnonaukowy pani Wanda Kierzkowska. Został też podzielony zespół korektorski i pomocniczy.

W tym okresie wydawnictwo „Pallottinum” zawarło umowy z wydawnictwami zachodnimi na wydawanie różnych prac. Konferencja Episkopatu Polski w marcu 1957 r. przekazała pallotyńskiemu wydawnictwu wydawanie serii „Biblioteki Papieskiej” (encyklik, listów, adhortacji, przemówień) oraz mianowała dyrektora Wydawnictwa członkiem Komisji Wydawnictw Katolickich przy Konferencji Episkopatu.

Od 1959 r. zaczęły się pojawiać problemy z realizacją planu wydawniczego oraz z podatkami. Pomimo trudności w latach 1958-1964 ukazały się 72 tytuły z 882 400 egzemplarzami. W miejsce ks. Romana Lena Rada Prowincjalna mianowała w 1960 r. nowego redaktora naczelnego – ks. Piotra Granatowicza.

Bardzo często ówczesny prowincjał ks. Eugeniusz Weron i dyrektor Wydawnictwa ks. Piotr Granatowicz musieli interweniować w Urzędzie ds. Wyznań w przeróżnych

sprawach. W 1962 r. „Pallottinum” otrzymało zezwolenie na druk jednej z najważniejszych inicjatyw wydawniczych, jaką było wydanie „Biblii Tysiąclecia” – pierwszego polskiego przekładu Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu z języków oryginalnych.

Tematyka i profil Wydawnictwa ukształtowały się ostatecznie w latach sześćdziesiątych. Wówczas wydawano w „Pallottinum” przede wszystkim prace specjalistyczne, naukowe, podręczniki uniwersyteckie. Drukowano także albumy, mszały, modlitewniki oraz literaturę piękną (takich autorów, jak Zofia Kossak-Szczucka, Gustaw Morcinek, Jan Dobraczyński, Władysław J. Grabski, Jerzy Zawieyski, Jan Parandowski).

Z serii wydawniczych na uwagę zasługują: edycje naukowe (nowy przekład, wstępy, komentarze) Pisma Świętego Starego Testamentu pod redakcją ks. Stanisława Łacha i Pisma Świętego Nowego Testamentu pod redakcją ks. Eugeniusza Dąbrowskiego, Feliksa Gryglewicza.

Inna duża seria wydawnicza to „Biblioteka pomocy seminaryjnych” – podręczniki seminaryjne, będące pomocą dla seminariów duchownych oraz wyższych uczelni teologicznych, a także „Powołanie człowieka” – obejmująca szeroko pojętą tematykę człowieka i jego sytuację religijną w świetle nauki Soboru Watykańskiego II.

W latach 1966-1970 ukazywał się w „Pallottinum” Międzynarodowy Przegląd Teologiczny „Concilium”; a od 1981 r. dwumiesięcznik „Communio”, który jest również Międzynarodowym Przeglądem Teologicznym.

Postępująca soborowa reforma liturgiczna skłoniła Wydawnictwo do wydania *Soboru Watykańskiego II* – dokumentów w wersjach: polskiej i polsko-łacińskiej, oraz nowych tekstów liturgicznych dla kapłanów i wiernych: *Mszał rzymski na każdy dzień*, *Mszalik na niedzielę i święta*, *Stałe części Mszy świętej*, *Obrzędy bierzmowania*, *Lekcjonarz mszalny*.

1 VII 1970 r. mianowano nowego dyrektora wydawnictwa – ks. Stefana Duszę. Wydawnictwo do końca 1976 r. opublikowało blisko 270 tytułów książkowych w nakładzie ok. 4,5 miliona woluminów.

Od 1972 r. rozpoczęto pod kierunkiem ks. Tadeusza Okręglickiego († 2000) budowę domu wydawniczego i drukarni, które poświęcił w 1974 r. kardynał Stefan Wyszyński. W uroczystości wzięli udział ks. generał Mikołaj Gorman († 1978), ks. radca generalny Henryk Kietliński, dyrektor pallotyńskiego wydawnictwa z francuskiego Osny, ks. Jan Krzyszczuk († 1976). Dnia 25 IV 1983 r. Prymas Polski, Józef Kardynał Glemp, poświęcił nową introligatornię. Dobudowano też dwie duże hale i zmodernizowano park maszynowy.

Wydawnictwo w latach 80-tych rozpoczęło wydawać „Nauczanie Papieskie” Redaktorem odpowiedzialnym został ks. Florian Kniotek we współpracy z ks. Eugeniuszem Weronem i ks. Antonim Jarochem († 2008).

Ważne miejsce w działalności „Pallottinum” zajmowało wydawanie *Mszału rzymskiego dla diecezji polskich*, który ukazał się w 1986 r. w nakładzie 60 000 egzemplarzy. Tekst do druku przygotował dyrektor Wydawnictwa, tragicznie zmarły w Rwandzie 17 XI 1978 r., ks. Piotr Granatowicz.

Obok powyższych wydawnictw liturgicznych w latach 1982-1988 wydrukowano *Liturgię Godzin* w czterech tomach, a spoza liturgicznych *Kodeks Prawa Kanonicznego* (1984) oraz *Katechizm Kościoła Katolickiego* (1995).

W latach 1986-1988 wydano 61 tytułów w liczbie 1 200 000 egzemplarzy. Taka tendencja utrzymywała się także w kolejnych latach. W 1987 r. otworzono wydawanie nowej serii pt. „Kolekcja Communio”

W związku z potrzebą druku „Królowej Apostołów” i intensywnym rozwojem Sekretariatu Misyjnego w **Ząbkach** w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych, Rada Prowincjalna postanowiła utworzyć filię „Pallottinum” w Warszawie, której dyrektorem został ks. Stanisław Kuraciński († 2006) i drukarnię w Ząbkach, której dyrektorem mianowano ks. Tadeusza Okręglickiego († 2000). Tej filii nadano w 1984 r. tymczasową nazwę „**Pallottinum II**” Oficjalne utworzenie Wydawnictwa dokonało się w 1989 r. Drukarnia w Ząbkach wydawała początkowo czasopisma, kalendarze, foldery, druki ulotne i broszury. Z większych pozycji należy wymienić dwie serie, a mianowicie „Biblioteka Misyjna SAC” pod redakcją ks. Stanisława Kuracińskiego i ks. Piotra Tarasa oraz „Kolekcja Dziedzictwo św. Wincentego Pallottiego” pod redakcją ks. Romana Foryckiego i ks. Piotra Tarasa.

W 1993 r. zmieniono nazwę na „Wydawnictwo Księży Pallotynów”, a dyrektorem wydawnictwa został ks. Tadeusz Okręglicki. Ostateczna nazwa, funkcjonująca do dziś „Apostolicum. Wydawnictwo Księży Pallotynów Prowincji Chrystusa Króla”, czyli „**Apostolicum**”, została zatwierdzona w 1994 r.

Dziś wydawnictwo wydaje kilka serii: *Victores*, *Budować rodzinę*, seria z *okiem*, seria z *ikoną*, seria o *Eucharystii*, a ponadto wiele innych książek. Około połowa z wydawanych publikacji to usługi wydawnicze, zarówno książek, albumów jak i kalendarzy, obrazków, pocztówek, pamiątek pierwszokomunijnych, plakatów. Wydawnictwo współpracuje z Opus Dei, Księgarnią św. Jacka, Frondą. Otrzymało też wyróżnienia wydawców książek katolickich – Feniks i historycznych – Klio oraz nagrodę Ministra Kultury i Sztuki – Zasłużony dla kultury polskiej.

Oba wydawnictwa pallotyńskie wykonywały usługi dla innych instytucji: Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Akademii Teologii Katolickiej, Kurii Biskupich, dla zakonów i instytutów świeckich, dla innych wyznań oraz dla wydawnictw świeckich.

W 1989 r. powstało kolejne wydawnictwo pallotyńskie: „**Wydawnictwo Królowej Apostołów**”. Dyrektorem Wydawnictwa został ks. Jan Pałyga (1990), a po podziale prowincji ks. Zygmunt Rutkowski. Wydawnictwo to nie posiadało własnej drukarni.

Powołanie wydawnictwa „Królowa Apostołów” wiązało się z czasopismem o tym samym tytule, które reaktywowano w marcu 1982 r. Ukazywało się do podziału prowincji w nakładzie 27-35 tys. egzemplarzy.

W 1987 r. reaktywowano „Kalendarz Królowej Apostołów”, w nakładzie 50 tys. egzemplarzy. Redaktorem naczelnym obu czasopism był ks. Jan Pałyga.

W 1985 r. wznowiono również czasopismo dla dzieci pt. „Mały Apostoł”, ale jako dodatek do „Królowej Apostołów” W 1987 r. zdecydowano się na osobne wydawanie miesięcznika „Mały Apostoł”, który po początkowych trudnościach uka-

zywał się w nakładzie ok. 20 tys. egzemplarzy. Naczelnym redaktorem tego czasopisma był ks. Jan Pałyga, a po nim ks. Józef Andruszewski.

Nowym czasopismem, wydawanym przez pallotynów, był miesięcznik dla młodzieży „**Być Sobą**”, którego pierwszy numer ukazał się w styczniu 1989 r. Nakład pisma wahał się od 9 do 17 tys. Redaktorem naczelnym przed podziałem prowincji byli kolejno ks. Jan Pałyga i ks. Jerzy Limanówka.

Sekretariat ds. Misji utworzył **Wydawnictwo Misyjne w Ząbkach**. Jego dyrektorem jest ks. Grzegorz Młodawski. Przy Sekretariacie Misyjnym w Ząbkach mieści się punkt dystrybucyjny „L'Osservatore Romano”

Reasumując powojenną działalność wydawniczą polskich pallotynów, należy podkreślić ogromny wkład, jaki uczyniono dla rozwoju Kościoła w Polsce i dla kultury polskiej.

Pallotyni prowadzą też **księgarnie** przy swoich parafiach i domach. Najbardziej znana to Instytut Maryjny w Częstochowie, na rogu ulic Siedmiu Kamienic i św. Barbary, w którym oprócz różnego rodzaju dewocjonaliów, obrazów, sprzętów i szat liturgicznych, można znaleźć bogaty wybór wartościowej literatury religijnej. Książki tu oferowane mają bardzo różnorodny charakter i pochodzą z różnych wydawnictw.

III. APOSTOLSTWO MISYJNE I EWANGELIZACYJNE³

Już św. Wincenty Pallotti chciał ożywić działalność misyjną. Wiemy, że w 1837 r. zaczął starania o założenie Kolegium Misyjnego.

Z działalnością emigracyjną bardzo ściśle w okresie międzywojennym łączyło się apostołstwo na terenach misyjnych, w krajach Ameryki Południowej (Brazylia, Urugwaj) i w Afryce Południowej. Już sam Założyciel polskich pallotynów, ks. **A. Majewski**, udał się do Kamerunu, gdzie przebywał przez cztery lata.

Działalność misyjna ks. A. Majewskiego znalazła kontynuatorów w osobach jego wychowanków: ks. Józefa Chudzińskiego († 1981), Wincentego Stolza († 1969) oraz Józefa Kotłegi († 1973), pracujących w **Urugwaju**. Śladami ks. A. Majewskiego do

³ Zob. m.in. A. F u ł e k, S. K u r a c i ń s k i, *Misyjna działalność pallotynów polskich*, w: *Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego. Jubileusz Wspólnoty Oltarzewskiej 1927-1977*, red. W. Zdaniewicz, Poznań–Warszawa 1977, s. 83-89; T. G l i ń s k i, *Udział polskich pallotynów w misyjnej pracy Kościoła*, w: *Kalendarz Królowej Apostołów*, [Ząbki] 1982, s. 120-130; A. M a j e w s k i, *Cztery lata wśród Murzynów*, Warszawa 1928; Cz. R a m u s i e w i c z, *Polska Prowincja Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego a misje zagraniczne*, „Roczniki Pallotyńskie” 11(1974), s. 155-166. Zob. też książki J. Pałygi: *Białe*, Warszawa 1992 (Bibl. Mis. SAC nr 6); *Kagabe*, Warszawa 1992 (Bibl. Mis. SAC nr 7); *Kagabe i Roro*, Warszawa 1992 (Bibl. Mis. SAC nr 8); *Misjonarz nad Rio Negro*, Poznań–Warszawa 1988 (Bibl. Mis. SAC nr 2); *Na misjonarskiej barce*, [Ząbki] 1982; *Pallotyni w Rwandzie i Zairze*, Warszawa 1991 (Bibl. Mis. SAC nr 3); *Rwanda. Czas apokalipsy. Czas nadziei*, Ząbki 1998; *U stóp Corcovado*, Warszawa 1991 (Bibl. Mis. SAC nr 5); *W środku Afryki. Pallotyni polscy w Rwandzie*, Poznań 1984; *Wśród trędowatych*, Warszawa 1988 (Bibl. Mis. SAC nr 1).

Afryki Południowej wyjechał ks. Bernard Pawłowski († 1960) i brat Ludwik Krajniewski, pierwszy brat – misjonarz, który zmarł na ziemi afrykańskiej w 1953 r.

Propagowaniem idei misyjnych w Polsce zajęli się ks. Alojzy Majewski i ks. Wojciech Turowski, słowem mówionym (referaty, sympozja, kongresy misyjne) i piśmianym (przez zakładanie kół misyjnych). Ks. W. Turowski był jednym z organizatorów Międzynarodowego Kongresu Misyjnego w Poznaniu w 1927 r., który odbywał się pod patronatem kard. Augusta Hlonda.

W pallotyńskich zakładach naukowo-wychowawczych: w „Collegium Marianum”, w „Collegium Josephianum” oraz w Wyższym Seminarium Duchownym w Ołtarzewie istniały także „Koła Misyjne”. Klerycy organizowali „Dzień Misyjny” dla zelatorów i przyjaciół Stowarzyszenia, wystawiali sztuki sceniczne o tematyce misyjnej. Gimnazjaliści i klerycy gromadzili znaczki pocztowe, które pomnażały fundusz misyjny i ożywiały świadomość misyjną wielu Polaków.

Po II wojnie światowej zahamowana została praca misyjna, do czego przyczyniły się straty personalne i materialne, nowe potrzeby Kościoła polskiego – tj. duszpasterstwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych oraz niechęć komunistycznej władzy w Polsce, przez długie lata odmawiającej wydawania paszportu dla misjonarzy.

Dopiero po zmianach politycznych w Polsce w 1956, po „odwilży październikowej”, pierwszym, który wyjechał z Polski na misje, był ks. **Adam Wiśniewski**, mający ukończone studia medyczne. Przybył on najpierw do Kamerunu, ale po kłopotach zdrowotnych powrócił do Francji, by w końcu udać się w 1961 r. do Indii, do pracy wśród trędowatych. Tam założył ośrodek leczniczo-rehabilitacyjny, któremu nadał nazwę „Cytadela Miłości” – Jeevodaja, co w języku sanskryckim oznacza „powstające nowe życie”. W tym ośrodku zakończył swe życie w 1987 r.

Faktyczny rozmach misyjny rozpoczął się od 1973 r., kiedy pierwsza grupa misjonarzy udała się na tereny rwandyjskie i brazylijskie.

Początek misji pallotynów w **Rwandzie** wiąże się z wizytą biskupa Butare, Jana Gahamanyi'ego, w seminarium w Ołtarzewie w 1972 r. Pierwsza grupa 10 polskich pallotynów przybyła do Rwandy w 1973 r. Biskup Gahamanyi powierzył im w 1974 r. pierwszą placówkę – parafię w Kansi, liczącą 40 tys. osób, której proboszczem został ks. Marian Sobczyk († 1998). Do 1984 r. w Rwandzie było już 33 pallotynów. Ten okres opisał pięknie ks. Jan Pałyga w swojej książce pt. *W środku Afryki*. Regia Świętej Rodziny w 1998 r. liczyła 45 członków, pracujących w Rwandzie, Zairze, Kamerunie i Kenii.

W 1985 r. założono drukarnię i wydawnictwo „Pallotti Presse”, by szerzyć apostołstwo dobrej książki i prasy. W 1993 r. powstała przy drukarni szkoła poligraficzna.

W latach osiemdziesiątych w Butare powstał dom formacyjny, przygotowujący miejscowych kandydatów do kapłaństwa. Już w 1985 r. misjonarze doczekali się święceń kapłańskich pierwszego Rwandyjczyka, ks. Franciszka Harelimany, obecnego regionała.

Zakres prac apostołskich, podejmowanych przez pallotynów w Rwandzie, był bardzo szeroki. Jedną z cech zasadniczych była ewangelizacja, następnie formacja świeckich zgodnie z charyzmatem św. Wincentego Pallottiego. Ważnym apostoł-

stwem, w którym znaczny udział miał ks. Henryk Hoser, kapłan i lekarz zarazem, to duszpasterstwo rodzin prowadzone w Gikondo, gdzie zbudowano w 1977 r. ośrodek zdrowia. Oprócz opieki zdrowotnej, ks. H. Hoser uczył tu rwandyjskie kobiety sposobu żywienia, prowadzenia gospodarstwa domowego, zasad higieny, uprawy wydajnych roślin. Do pracy w ośrodku włączyły się siostry pallotynki. Dom ten stał się z czasem siedzibą delegatury i regii; był również bazą pomocniczą w Rwandzie dla polskich misjonarzy z innych zgromadzeń.

Wojna domowa, wybuchła w 1994 r. między plemionami Hutu i Tutsi, zniszczyła w dużym stopniu dorobek misyjny, choć na szczęście żaden misjonarz nie stracił życia. Ewakuowani misjonarze zaczęli powracać po zakończeniu wojny. Nie opuścił Rwandy tylko ks. Stanisław Urbaniak. Powracający misjonarze zaczęli odbudowywać domy i kościoły, uruchomiono drukarnię, otworzono dom formacyjny. Pallotyni nie powrócili m.in. do Kansi. Misjonarze pallotyńscy stanęli teraz przed nowym zadaniem – pogodzenia poważnionych i pokrzywdzonych ludzi. Widzieli to poprzez propagowanie nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego, które zainaugurował ks. Stanisław Urbaniak w Ruhango jeszcze w 1992 r. Idea miłosierdzia i stale aktualne wezwanie Pana do przebaczenia nabrało po wojnie nowego znaczenia, jakim jest uzdrowienie, pojednanie i wybaczenie. W proces odnowy serc zranionych bratobójczą wojną włączyło się pallotyńskie Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Kabuga, które powstało w 2005 r. Proboszczem parafii jest długoletni misjonarz ks. Antoni Myjak, któremu udało się pozyskać dla dzieła miłosierdzia Caritas Polską, by sfinalizowała dzieło rozbudowy szkoły podstawowej. Szkoły istnieją przy każdej parafii pallotyńskiej.

Nowym wyzwaniem dla pallotynów w Rwandzie było znalezienie pomocy charytatywnej dla sierot wojny, więźniów, osób starszych i najbiedniejszych. Szczególnie palącą sprawą był fakt pół miliona dzieci-sierot. Dlatego zwrócili się do katolików świata z prośbą o wsparcie materialne dla nich. Nazwano to Pallotyńską Adopcją Serca (1996). Za pośrednictwem pallotynów również Polacy adoptowali 3,5 tys. tych dzieci, co miesiąc płacąc na utrzymanie konkretnego dziecka, znanego im z imienia i nazwiska, równowartość 15 dolarów. To wystarcza dzieciom na wyżywienie i naukę. Ważną rolę spełnia też opieka duchowa, która polega na modlitwie w intencji adoptowanego dziecka, utrzymywana korespondencja czy też wysyłane zdjęcia.

Pallotyni opiekują się też Sanktuarium Matki Bożej w Kibeho, pierwszym miejscem objawień maryjnych w Afryce (1981-1982), oficjalnie uznanym przez Kościół w 2001 r. Maryja, przekazując wizje i orędzie, zapowiedziała na trzysta lat wcześniej tragiczne masakry ludności. Podczas jednego ze spotkań mówiła o morzu krwi, o ludziach zabijających innych ludzi, o martwych ciałach, których nikt nie zanoszą do grobu.

W rocznicę objawień 28 listopada 2003 r. w sanktuarium umieszczono małą drewnianą figurkę, przedstawiającą Maryję Siedmiobolesną, jakby zgiętą pod ciężarem orędzia, które w tym miejscu przekazała. W ołtarzu zostały umieszczone relikwie św. Faustyny Kowalskiej, jak gdyby chciano w ten sposób podkreślić, że orędzie Miłosierdzia Bożego jest naturalnym dopełnieniem wizji objawionych w Kibeho.

Dzisiaj w każdej pallotyńskiej parafii są różnorodne grupy apostołskie, za prowadzenie których odpowiedzialni są świeccy animatorzy, będący łącznikiem między społecznością parafialną a księżmi. Wśród świeckich, angażujących się w dzieło chryś-

tianizacji, szczególną rolę odgrywają katechiści, którzy pełnią służbę zasadniczą w dziele nawróceń, formacji i pogłębienia wiary. Stała formacja ludzi świeckich w Rwandzie dokonuje się we wszystkich parafiach poprzez sesje, szkolenia, rekolekcje oraz spotkania.

Zair (Kongo Demokratyczne) prowincja polska przejęła w 1981 r. Wtedy to biskup diecezji Goma przekazał prowincji parafie Rugari i Rutshuru. Do tej pracy zostali oddelegowani ks. Henryk Kazaniecki i ks. Jan Kędziora. W tym kraju parafie są rozległe i nie do pomyślenia byłaby praca bez udziału laikatu. Poza czynnościami sakramentalnymi, zasadniczym zadaniem księży jest troska o formację apostołską świeckich – powstało tu centrum formacyjne laikatu dla Rwandy i Zairu. W ten sposób jakby z konieczności misjonarze nasi realizują podstawową ideę naszego Założyciela o apostołstwie świeckich i postulat Soboru Watykańskiego II.

1 stycznia 1991 r. Prowincja Chrystusa Króla, przy współpracy Regii Świętej Rodziny, otworzyła nową placówkę misyjną w Yamoussoukro na **Wybrzeżu Kości Słoniowej**, obejmując posługą duszpasterską bazylikę Matki Bożej Pokoju (Notre Damê de la Paix) – Sanktuarium Afryki. Misja ta wyszła z inicjatywy papieża Jana Pawła II. Prefekt Kongregacji Ewangelizowania Narodów, kard. Tomko, argumentował potrzebę obsadzenia bazyliki księżmi z Rwandy, znajomością języka francuskiego i doświadczeniem misyjnym. We wrześniu 1997 r. pallotyni polscy otrzymali parafię w Abidżanie, gdzie budują sanktuarium Jezusa Chrystusa Zbawiciela Miłosiernego i szerzą Jego kult. Działa tu dom formacyjny dla alumnów z Wybrzeża Kości Słoniowej.

W 1991 r. ówczesny superior Regii Świętej Rodziny, ks. Henryk Hoser, skierował do pracy na Wybrzeżu Kości Słoniowej trzech współbraci: ks. Aleksandra Pietrzyka, ks. Andrzeja Maciejewskiego i ks. Antoniego Myjaka. Głównym zadaniem pallotynów jest tu duszpasterstwo przy bazylice i duszpasterstwo turystów. Cechą charakterystyczną miejscowych pielgrzymek jest pobożność ludowa (np. rozszarpywanie obrusa na ołtarzu, kładzenie głowy na ołtarzu, dotykanie tabernakulum, całowanie figur Matki Bożej na zewnątrz bazyliki). Wśród pielgrzymów są także ambasadorowie, ministrowie, ludzie biznesu, biskupi, duchowieństwo, muzułmanie, protestanci, animiści. Placówki na Wybrzeżu Kości Słoniowej weszły w skład utworzonej w 1998 r. delegatury Matki Bożej Pokoju. W 2006 r. delegatura przejęła parafię w Grand-Béréby prowadząc tam ośrodek zdrowia i postulat.

Do **Brazylii** ks. Józef Maślanka wyjechał już w 1971, by po rocznej pracy w Mato Grosso podjąć pracę misyjną nad Rio Negro, dopływem Amazonki, docierając swoją barką wodną do najdalej położonych osiedli indiańskich. Obszar pracy „misionarza na barce” rozciąga się na przestrzeni 62 tys. km², a teren ten zamieszkuje 5,5 tys. ludzi.

Inni polscy pallotyni przybyli w 1973 r., przejmując od pallotynów włoskich w 1974 r. parafie św. Rocha i św. Elżbiety w Rio de Janerio. Byli to ks. Tadeusz Korbecki (parafia św. Rocha), ks. Czesław Zając i ks. Jan Jędraszek. Później przybyli inni polscy pallotyni. Powstała tam w 1985 r. delegatura Matki Bożej Miłosierdzia liczyła w 1998 r. 24 księży, w tym dwóch Brazylijczyków, kilkunastu kleryków i nowicjuszy. Księża pracują w 12 parafiach w Brazylii i w jednej w Portugalii – proku-

ra delegatury w Odivelas powstała w 1988 r. W 1992 r. otworzono pallotyńskie seminarium duchowne, a dwa lata później własny nowicjat. Pierwszy rodowity Brazylijczyk otrzymał święcenia kapłańskie w 1996 r.

Pallotyni w Brazylii zbudowali kilka kościołów, kaplic i stworzyli kilka ośrodków parafialnych. Oprócz pracy parafialnej i formacyjnej szerzą ideę i kult Miłosierdzia Bożego, wydają m.in. kwartalniki „Raios da Divina Misericordia” w Brazylii i „Eco da Divina Misericordia” w Portugalii. Organizują tam tradycyjne festyny i prowadzą akcje powołaniowe, co zaowocowało licznymi kandydatami do Stowarzyszenia.

Księża w swojej działalności kładą nacisk, co jest najważniejsze w tamtym rejonie od dawna, na formację apostołską świeckich. Istnieją tam różne ruchy apostołstwa ludzi świeckich, np. „Spotkania małżonków z Chrystusem”, ruch charyzmatyczny, legion Maryi, grupy liturgiczne, młodzieżowe, ruch Miłosierdzia Bożego, Stowarzyszenie św. Wincentego à Paulo, Apostolstwo modlitwy, Krucjata Eucharystyczna, Eucharystyczny Ruch Młodzieżowy, Grupa przygotowująca kursy chrztu i bierzmowania, Grupa katechetek, Sodalicja Mariańska i wiele innych.

Pallotyni polscy zdecydowali się też przyjąć pracę misyjną w dwóch różnych krajach Dalekiego Wschodu, a mianowicie w **Korei Południowej** i Papui-Nowej Gwinei. Biskup diecezji Suwon, zapraszając pallotynów do Korei, podkreślał, że powodem zaproszenia jest wdrożenie w życie tego Kościoła naszego charyzmatu: „Potrzeba, aby byli tutaj koreańscy pallotyni, dlatego naszą rolę widzi jako tych, którzy zaszczepiają tutaj ideę św. Wincentego” Pierwsi pallotyni, ks. Zbigniew Wasiński i ks. Jerzy Ciesielski, zjawili się w Korei Południowej w 1990 r. podejmując naukę języka na uniwersytecie Sogang. W 1991 r. dołączył jeszcze ks. Paweł Zawadzki. Zakupili też dom w Pundang-Dong, który kanonicznie erygowano w 1999 r.; jest on miejscem animacji apostołskiej. Delegatura Jezusa Miłosiernego dla Korei powstała w 1990 r. Pierwszy pallotyn koreański został wyświęcony 16 VIII 2007 przez abpa Henryka Hosera, sekretarza pomocniczego Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów.

Do **Papui-Nowej Gwinei** pierwsi pallotyni polscy przybyli w 1990 r. Byli to ks. Krzysztof Morka i ks. Marian Wierzchowski. Centrum delegatury Matki Bożej Pięknego Miłości, założone w 1990 r., znajduje się w Boram, w dzielnicy Wewak. Jest to stolica dystryktu i diecezji. Kolejni misjonarze dołączyli w następnych latach.

Do **Kolumbii** przybyli jesienią 1997 r. i osiedlili się w Santa Elena prowadząc duszpasterstwo parafialne. Dziś posiadają trzy placówki (Bello, Bogota, Medellin), w tym trzy parafie szerzące nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego. Domy formacyjne znajdują się w Bogocie i w Medellin. Pallotyni zajmują się nadto pracą z młodzieżą zagrożoną narkotykami, wydają „Apostoła Miłosierdzia Bożego” i prowadzą rekolekcje Miłosierdzia Bożego. W 2000 r. utworzono delegaturę św. Teresy od Dzieciątka Jezus obejmującą pallotynów w Kolumbii i Wenezueli, z siedzibą zarządu w Medellin w Kolumbii.

W **Wenezueli** pallotyni pracują w dwóch parafiach (Guarenas, Upata). Pierwszy dom w Guarenas został otwarty w 1998 r. Oprócz pracy ewangelizacyjnej i formacyjnej z grupami apostołskimi, prowadzą w tej miejscowości księgarnię katolicką, kawiarenkę parafialną, ośrodek zdrowia nastawiony na pomoc dla ubogich oraz od

2003 r. „Ognisko domowe św. W Pallottiego” (Casa Hogar), którego celem jest udzielanie pomocy i schronienia potrzebującym dzieciom.

Pallotyni w **Meksyku** pracują od 1998 r., kiedy biskup przekazał im parafię i XVI-wieczny klasztor-fortecę w Tenango del Aire. W kwietniu 2002 r. kościół został uznany jako diecezjalne Sanktuarium Miłosierdzia Bożego. W klasztorze ma znaleźć się między innymi polska biblioteka oraz archiwum meksykańskiej Polonii.

Na **Słowacji** pallotyni z Prowincji Chrystusa Króla znaleźli się w 1993 r., otrzymując parafie w Smiżanach i Predajnej – obecnie działają na terenie trzech diecezji i tworzą z Czechami delegaturę Św. Cyryla i Metodego, z własnymi powołaniami.

W Spiskiej Nowej Wsi wybudowali kościół Miłosierdzia Bożego i prowadzą Centrum Miłosierdzia Bożego na Słowacji. Szerzeniu kultu Miłosierdzia Bożego służy dom rekolekcyjny i kwartalnik „Apostoł Bożego Miłosierdzia”, który ukazuje się od 1997 r. Budowę Sanktuarium oraz Domu Rekolekcyjnego wspierał Pallotyński Sekretariat Misyjny. Mieści się tu sekretariat ds. apostołstwa i Bożego Miłosierdzia, a także wydawnictwo „Pallotti”

Przy parafii w Smiżanach działa prężnie oaza. Natomiast centrum oazowe budowane jest w parafii Predajna. Tu działa też Ośrodek Pallotyńskiego Duszpasterstwa Powołań.

Od 1999 r. sprawują pieczę nad klasztorem w Hronskim Benadiku, gdzie w czasie komunizmu były internowane siostry zakonne. Miejskowy kościół jest Sanktuarium Przenajdroższej Krwi Chrystusa z przechowywaną od stuleci relikwią Krwi Pańskiej. Znajduje się tu dom rekolekcyjny i działa miejscowy Sekretariat ds. Misji. Swoją działalność prowadzi tu diecezjalna Szkoła Animatora, przygotowująca animatorów wspólnot kościelnych.

Od 2003 r. pallotyni przechodzą do **Republiki Czeskiej**, bowiem arcybiskup Pragi, kard. Mirosław Vlk, powierzył im troskę duszpasterską o sanktuarium i parafię w Starej Bolesłavi. Jest to miejsce śmierci św. Wacława i kultu obrazu Matki Bożej, nazywanej „Palladium Ziemi Czeskiej” Od 2005 r. opiekują się kościołem w Fulneku, niegdyś miejscem pielgrzymkowym, z cudownym obrazem MB Fulneckiej.

W 2002 r. polscy pallotyni przejęli posługę w **Kanadzie** w Waterloo. Otrzymali tam parafię św. Agnieszki. Pierwszym rektorem wspólnoty został ks. Piotr Machnacki. Jeden z księży objął duszpasterską troską wspólnotę niemiecką w Kitchner. Od 2006 r. doszła kolejna parafia w Cambridge. Pallotyni pracujący w Kanadzie tworzą oddzielną delegaturę.

Nadto polscy pallotyni prowadzą dziś pracę w innych krajach europejskich: w Anglii, Austrii, Belgii, Francji, Niemczech, Rosji, Szkocji, Szwajcarii, Włoszech.

Od 2007 r. prowincja Chrystusa Króla podjęła propozycję abpa Henryka Hosera o rozpoczęciu pracy misyjnej na **Antylach**. Obecnie toczą się dyskusje nad konkretną wyspą, którą można by przejąć – nad Trynidadem lub Barbadosem.

Po podjęciu misji w Afryce i Brazylii, przed polską prowincją pojawił się problem wspierania działalności misjonarzy, zarówno duchowo jak i materialnie. Zdecydowano wtedy powołać **Sekretariat Misyjny Księża Pallotynów w Polsce**. Początkowo miał on swoją siedzibę przy ul. Skaryszewskiej 15 w Warszawie i kierował nim ks. Czesław Ramusiewicz († 1981).

Od 1976 r. funkcję sekretarza ds. misji pełnił ks. **Stanisław Kuraciński** († 2006), który zorganizował od podstaw pallotyński Sekretariat Misyjny w Ząbkach k. Warszawy, przy ul. Wilczej 8. W trosce o animację apostolską i misyjną ludzi świeckich stworzył pallotyńskie domy rekolekcyjne w Konstancinie, Świętej Katarzynie i Wrzosowie. On był też jednym z głównych organizatorów pallotyńskich misji. Był zastępcą sekretarza generalnego ds. misji przy Zarządzie Generalnym i uczestnikiem wielu kongresów i spotkań Rady Sekretariatu Generalnego ds. Misji.

Był też zaangażowany w pomoc katolikom w krajach byłego Związku Radzieckiego, organizując pomoc pallotynom pracującym na Ukrainie i Białorusi oraz koordynując prace pallotyńskiego Sekretariatu ds. Ewangelizacji Wschodu. Ks. S. Kuraciński był członkiem Zespołu Pomocy Kościelnej Katolikom w byłym Związku Radzieckim i członkiem Sekcji Pomocy Kościołom w Ameryce Południowej, powołanym przez Konferencję Episkopatu Polski.

Od 1991 r. Sekretariat ds. Misji wydawał co kwartał swój drukowany biuletyn „**Posyłam Was**” (publikowano także numery specjalne). Biuletyn poświęcony jest tematyce misyjnej oraz Kościołowi na Wschodzie. Przekazuje najnowsze wiadomości z życia Kościoła misyjnego, wypowiedzi, świadectwa i listy misjonarzy. Adresowany jest przede wszystkim do współpracowników misyjnych, współpracowników „Pomostu” oraz do wszystkich zainteresowanych tematyką misyjną i życiem Kościoła na Wschodzie. Sekretariat wydaje też książki o tematyce misyjnej i prowadzi działalność wydawniczą. Zajmuje się sprzedażą książek i artykułów religijnych.

Obecnie Sekretariat ds. Misji, prowadzony od 2006 r. przez ks. Grzegorza Młodawskiego, opiekując się misjami i misjonarzami realizuje szereg projektów w oparciu o fundusze zagraniczne i krajowe. Te ostatnie płyną dzięki animacji misyjnej wśród współpracowników, których liczba sięga ok. 35 tysięcy. Sekretariat angażuje w swej działalności księży, braci, siostry i świeckich. Miejscem animacji misyjnej sekretariatu są szkoły, szpitale, domy opieki społecznej, parafie, placówki pallotyńskie. Dokonuje się to poprzez misje, rekolekcje, niedziele misyjne, koncerty, poprzez różnego rodzaju spotkania, wolontariat, wieczniki.

Sekretariat ds. Ewangelizacji Wschodu pozyskuje środki materialne dla delegatury na Ukrainie. W głównej mierze wspierają go dobrodzieje Pomostu. Obecnie funkcję koordynującą prace tego sekretariatu pełni ks. Aleksander Orzech. Sekretariat prowadzi także działalność rekolekcyjną. Siedzibą Pomostu jest Otwock (Wólka Mładzka).

Od 2003 r. istnieje przy sekretariacie misyjnym **Pallotyński Wolontariat Misyjny**, wspierający Kościół na Wschodzie i projekty misyjne, takie jak wspomniana wcześniej Adopcja Serca, Patronat Misyjny czy animacja misyjna.

Osoba, włączająca się w dzieło Patronatu Misyjnego, obejmuje opieką konkretnego misjonarza poprzez ofiarowanie za niego, w miarę swoich możliwości: Mszy św., codziennej modlitwy, różańca lub innych darów duchowych. Osoby należące do wolontariatu pallotyńskiego przechodzą swoją formację w Ząbkach.

Sekretariat Misyjny Prowincji Zwiastowania Pańskiego z siedzibą w Częstochowie wydaje od 1997 r. pismo „**Horyzonty Misyjne**” Jak pisał ks. Henryk Walczak, pierwszy dyrektor Sekretariatu, redaktor i wydawca pisma: „Czasopismo to

stawia sobie za cel informować o dziele misyjnym, podejmowanym przez Kościół w Polsce, a przede wszystkim ukazywać misyjne zaangażowanie polskich pallotyńców”

Duże znaczenie w działalności misyjnej mają Wspólnoty Wieczernikowe, Wieczernik Misyjny Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego i Wieczerniki pielgrzymkowo-misyjne Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego.

Inicjatywa powstania **Wspólnot Wieczernikowych** wyszła pod koniec lat 60-tych z inicjatywy pallotyńki s. Władysławy Sitarz. Skupiała ona przy pallotyńskich parafiach dzieci i młodzież szkół średnich, wyższych i młodzież pracującą w żywą wspólnotę Chrystusowego Kościoła. Od 1972 r. grupy młodzieżowe przybrały nazwę Wspólnoty Wieczernikowe. Wzorcem wspólnoty był Wieczernik jerozolimski i wspólnota pierwotnego Kościoła.

Większe wspólnoty dzieliły się na grupy zadaniowe według potrzeb Kościoła lokalnego. Istniały stąd „Wieczerniki” charytatywne, misyjne, ewangelizacyjne, liturgiczno-teatralne itp.

„Wieczernik” był pomyślany jako forma wstępna do Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego.

Dziś wspólnoty działają w Polsce, m.in. w Warszawie i w Sosnowcu, i na Białorusi, skupiając kilkaset osób. Ta forma duszpasterstwa nadzwyczajnego w pallotyńskich parafiach nie znalazła szerszego oddźwięku.

Wieczernik Misyjny Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego („Młodzieżówka”, tzw. „eMka”) skupia młodzież i dzieci, i ma budzić wśród nich odpowiedzialność misyjną.

„Wieczernik Misyjny ZAK” powstał w 1978 r. z inicjatywy Sekretariatu Misyjnego i działa w jego ramach na terenie całej Polski. Formacja członków dokonuje się przez czterostopniowe rekolekcje trwające po 9 dni. Formami działalności mogą być: czuwania modlitewne, pielgrzymki, kongresy i spotkania o tematyce misyjnej, zbiórki ofiar na rzecz misji, udział w rekolekcjach parafialnych i wakacyjnych. Animacja misyjna „eMki” działa wśród uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i średnich oraz prowadzi dzieła dla osób dorosłych.

Wieczerniki pielgrzymkowo-misyjne Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego zostały zorganizowane przez Sekretariat Misyjny Sióstr Misjonarek Apostolstwa Katolickiego, aby wspierać duchowo i materialnie konkretne placówki pallotyńskie (pallotyńców i pallotynek) w Rwandzie. Później rozszerzono cel na Białoruś i Ukrainę. Do „Wieczerników” należały przede wszystkim osoby świeckie, ale także kapłani, zwłaszcza diecezjalni.

Wstępną formacją były 17-dniowe rekolekcje pielgrzymkowe do Rzymu, a dalej korespondencja i spotkania w terenie. Członkowie spotykali się raz do roku na Jasnej Górze na modlitewnym czuwaniu.

IV APOSTOLSTWO WŚRÓD POLONII I POLAKÓW NA WSCHODZIE⁴

Ks. A. Majewski, jeszcze jako kapłan diecezji warmińskiej, poznał środowisko polskich emigrantów w Niemczech, którzy nie mieli własnych duszpasterzy. Tam zetknął się też z niemieckim pallotynem, ks. Maksymilianem Kugelmannem († 1935), pracującym wśród emigrantów niemieckich w Brazylii.

Praca duszpasterska wśród emigrantów pozostała dla ks. A. Majewskiego priorytetowa, czego nie ukrywał. Do 1925 r. działalność emigracyjna w historii polskich pallotynów zyskała pozycję zasadniczą. Ten podstawowy motyw przeszczepienia Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego na ziemi polskie był wtedy realizowany w dwóch kierunkach: jednym z nich był wyjazd księży i braci do stałej pracy we **Francji** (stały dom w Amiens od 1937 r.) i **Urugwaju** (od 1933 r. w Montevideo), a drugim wyjazdy czasowe do krajów, gdzie byli emigranci polscy, aby tam przez pewien czas pracować duszpastersko i przeprowadzać rekolekcje (**Niemcy, Stany Zjednoczone, Francja, Węgry**).

Na szczególną pamięć zasługuje tutaj **ks. Augustyn Zaraza** († 1956), który udał się w 1905 r. do Urugwaju, a konkretnie do Montevideo, aby jako kapelan pracować wśród polskich emigrantów. W dwa lata później rozpoczął pracę misjonarską w **Brazylii** (1907-1911). Warto wspomnieć **ks. Franciszka Cegielkę** († 2003), pracującego wśród polskiej emigracji we Francji od 1931 r., późniejszego rektora Polskiej Misji Katolickiej we Francji (od 1937 r.). Niech mi będzie wolno wymienić tutaj również ks. Czesława Wędziocha († 1982), ks. Ignacego Olszewskiego, ks. Piotra Oramowskiego († 1981) i ks. Franciszka Bobrowskiego († 1980).

W 1939 r. pallotyni otwarli polskie gimnazjum i liceum imienia Norwida w Paryżu, następnie przeniesione do Chevilly k. Orleanu. Polska Misja Katolicka w Paryżu, pod kierunkiem ks. Franciszka Cegielki, była jedyną, oprócz RGO, polską instytucją w niemieckiej strefie okupacyjnej.

2 VIII 1946 r. pallotyńska rada generalna przekształciła delegaturę francuską w regię, zależną od polskiej prowincji. Regia, nie mogąc utrzymywać kontaktów

⁴ Zob. T. B i e l s k i, *Z ekumenicznej niwy. Wiadomości z naszego Stowarzyszenia Misyjnego*, „Roczniki Pallotyńskie” 8(1967), s. 157-180 (dotyczy domów: Rajca, Nowosady, Bereza Kartuska, Korelicze, Okopy Świętej Trójcy); F. C e g i e ł k a, *Sanktuarium Dzieciątka Jezus*, „Wiadomości Polskiej Prowincji Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego” 1988, nr 8, s. 363-375; R. D z w o n k o w s k i, *Pallotyni polscy w pracy dla wychodźstwa*, w: *Działalność męskich zgromadzeń zakonnych wśród Polonii*, red. J. Bakalarz, R. Dzwonkowski, M. Krąpiec, A. Nadolny, P. Taras, J. Turowski, Lublin 1982, s. 145-201; F. G o m u ł c z a k, *Z życia i pracy Delegatury Matki Bożej Fatimskiej na Ukrainie*, „Wiadomości SAC” 1993, nr 5, s. 259-268; L. G w a r e k, *Polscy Pallotyni w USA*, „Wiadomości Polskiej Prowincji Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego” 1992, nr 6, s. 308-321; S. I d z i a k, *Polscy Księża Pallotyni w Stanach Zjednoczonych*, North Tonawanda 1974; S. T y l u s, *Prace polskich pallotynów wśród emigracji (do utworzenia francuskiej regii Miłosierdzia Bożego – 2 VIII 1946)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 66(1996), s. 464-521.

z prowincją macierzystą, rozwinęła się jako samodzielna. 10 IV 1948 r. zarząd generalny udzielił zarządowi regii uprawnień nadzwyczajnych.

Utworzona regia przyjęła tytuł Miłosierdzia Bożego, jako podziękowanie Bogu za opatrnościowe przetrwanie wojny i obozów koncentracyjnych w Niemczech, bowiem księża i bracia pracujący we Francji szczęśliwie przez nie przeszli. Wybór tytułu nie był zatem przypadkowy, lecz miał swoje głębokie znaczenie. Superiorem regii został wybrany ks. Bronisław Wiater († 1963). W skład regii weszły domy we Francji, w Urugwaju, i poszczególni pallotyni z Rzymu (ks. Cezary Jurkiewicz i br. Józef Meka); Afryki Południowej (br. Ludwik Krajniewski † 1953); Szwecji (ks. Franciszek Bobrowski); w Anglii (ks. Ignacy Olszewski, Józef Zawadzki, ks. Leon Bemke † 1984 – kapelani wojskowi); w Niemczech (ks. Walerian Pączek) i w USA (ks. Franciszek Wadowski † 1987, ks. Mieczysław Curzydło).

Aż do naszych czasów polscy pallotyni we Francji wydawali miesięcznik „Nasza Rodzina” i prowadzili od 1966 r. znane wydawnictwo Editions du Dialogue w Osny k. Paryża, nie mówiąc o duszpasterstwie polonijnym.

Warto przyjrzeć się pokrótce **Stanom Zjednoczonym**, które wchodziły w skład regii Miłosierdzia Bożego do 1978 r., a od tego czasu jako Delegatura Dzieciątka Jezus należą do prowincji polskiej. Przy tej okazji warto nadmienić, że pierwszym polskim pallotyńskim, który podjął pracę w USA, był ks. Franciszek Wadowski, prefekt i wykładowca „Collegium Marianum”, urodzony w Stanach Zjednoczonych. Korzystając z amerykańskiego obywatelstwa i za zgodą prowincjała ks. Jana Maćkowskiego († 1952), znalazł się w USA w 1941 r. Zamieszkał u pallotyńców włoskich w Nowym Jorku, pracując jako wikariusz w parafii „Sacred Heart of Jesus” w South Amboy, w stanie Nowy York. Drugim polskim pallotyńskim był ks. Mieczysław Curzydło, który via Brazylia przybył tu w 1943 r. Po uzyskaniu zgody biskupa Buffalo ks. F. Wadowski zakupił dom w North Tonawanda, którego pierwszym rektorem został ks. M. Curzydło.

Po przejściu domu do prowincji polskiej, dokonano w 1979 r. poświęcenia nowego budynku sanktuarium Dzieciątka Jezus i przejęto obsługę parafii w Niagara Falls. Rektorem domu w North Tonawanda był wówczas ks. Franciszek Cegiełka. Delegatura otrzymała z Polski dwóch księży: Jana Posiewałę i Antoniego Zemułę. Patronem delegatury obrano Dzieciątka Jezus.

Od 1993 r. dom znalazł się w prowincji Zwiastowania Pańskiego. Dom przejął w 1998 r. prowadzenie parafii św. Franciszki de Chantal na Brooklynie.

Ważnym aspektem pracy było **apostolstwo na terenach wschodnich Polski**. I tak w okresie międzywojennym, w latach 1932-1939, powstały domy pallotyńskie na Kresach: Rajca, Nowosady, Bereza Kartuska, Korelicze i planowane Okopy św. Trójcy, po których pozostały dziś jedynie wspomnienia, bowiem II wojna światowa i decyzja jałtańska sprawiły, że Kresy Wschodnie całkowicie odpadły od Polski i zostały wcielone do Związku Radzieckiego. Zakończyły swą działalność placówki pallotyńskie, gdyż członkowie opuścili je, bądź zmarli lub ponieśli męczeńską śmierć, jak np. bracia Antoni Kaczmarczyk († 1942), Gustaw Lipiński († 1939) w Berezie Kartuskiej, jak księża: Tomasz Mąciór († 1942), proboszcz w Nowosadach, rozstrzelany w Baranowiczach, czy wspomniany kandydat na ołtarze Stanisław Szulmiński († 1941).

Po II wojnie światowej myślano w polskiej prowincji o pracy na Wschodzie. Wyjeżdżano głównie **na tereny dzisiejszej Litwy, Ukrainy i Białorusi**. Potajemnie organizowano rekolekcje, spowiadano, sprawowano Msze św., nabożeństwa. Starano się przewozić materiały religijne, jak mszały, lekcjonarze, książeczki do nabożeństw i dewocjalia. Po każdej wyprawie duszpasterskiej wyjeżdżający składali ustne sprawozdania prowincjałowi i prymasowi Polski.

Zanim doszło do proklamacji niepodległości Litwy, Białorusi i Ukrainy, zanim otwały się możliwości pracy duszpasterskiej na terenach dawnych sowieckich republik, pracowało „z doskoku” wielu pallotyńców polskich, jak np. br. Franciszek Dzikiewicz, księży: Jerzy Błaszczak, Bogdan i Edmund Boniewiczowie, Edward Daniel, Roman Dzwonkowski, Feliks Folejewski, Henryk Kietliński, Marian Kopeć, Jan Korycki, Włodzimierz Mozolewski, Tadeusz Nazar († 2006), Stanisław Rudziński, Stanisław Stancel.

Po 1989 r. członkowie wspólnot ZAK i klerycy pallotyńscy z inicjatywy **ks. Stanisława Rudzińskiego** wysyłali pocztą duże ilości książek religijnych i czasopism katolickich na adresy księży, sióstr zakonnych i katolików świeckich. To z inicjatywy ks. S. Rudzińskiego wydano w 1979 r. drukiem krótki życiorys i modlitwę o beatyfikację ks. S. Szulmińskiego, która wydawana jest po dziś dzień. Otwarto w ramach wspólnot ZAK Fundusz Pomocy Kościołowi Wschodniemu, celem wspierania materialnych potrzeb Kościoła w ówczesnym jeszcze ZSRR M. Gorbaczowa. Wyrazem pomocy Kościołowi na Wschodzie było utworzenie w 1991 r. przez polską prowincję, wraz z grupą świeckich współpracowników, dzieła o nazwie **Pomost**, czyli Pallotyńskie Dzieło Pomocy dla Katolików na Wschodzie im. ks. Stanisława Szulmińskiego, z siedzibą w domu animacji misyjnej w Konstancinie-Jeziornie. W dzieło Pomostu można się włączać poprzez modlitwę i cierpienie ofiarowane w intencji ewangelizacji krajów Europy Wschodniej oraz poprzez wsparcie materialne na rzecz budowy nowych świątyń i na pomoc charytatywną dla ludności.

Na **Białorusi** pierwszym pallotyńcem, który w Bieniakoniach od 1 XI 1989 r. rozpoczął pracę duszpasterską, był ks. Marian Kopeć. W 1990 r. został on mianowany proboszczem w Bieniakoniach, Hermaniszkach i w Woronowie. Obsługiwał w sumie ponad 70 wiosek. Po powrocie ks. M. Kopia do Polski, przybyli tam ks. Józef Lisiak, Bogdan Rudnicki, ks. Wacław Sutkowski. Zaslugą ks. W. Sutkowskiego jest wybudowanie kościoła w Woronowie. Pierwsza placówka pallotyńska w Bieniakoniach została opuszczona w 1998 r.

Na Białoruś przybył też, we wrześniu 1992 r., ks. Włodzimierz Mozolewski i został mianowany proboszczem w Berezie Kartuskiej i Sielcu, a do pomocy otrzymał ks. Andrzeja Marca. Ten rozpoczął budowę kościoła i został następnie tam proboszczem. Ks. Włodzimierz Mozolewski pracował duszpastersko w charakterze wikariusza w Baranowiczach, następnie w Lelczycach, a obecnie jest duszpasterzem w Tołoczynie, w diecezji witebskiej.

Po 25 III 1993 r. pallotyńskie placówki na Białorusi weszły w skład Prowincji Zwiastowania Pańskiego i od 2000 r. tworzą delegaturę św. Michała Archanioła. Pierwszym delegatem został mianowany ks. Wacław Sutkowski.

Pierwszym rodzimym pallotynem z Ukrainy był ks. Aleksander Milewski, wikariusz kościoła katedralnego w Żytomierzu i proboszcz w Dowbyszu, Jabłonnym i Nowym Zawodzie. Ks. A. Milewski na przedmieściu żytomierskim Malowanka zakupił dom, który z czasem stał się pierwszą pallotyńską siedzibą na Ukrainie. W listopadzie 1989 r. złożył w Rzymie pierwszą profesję i wracając na Ukrainę zatrzymał się w Polsce w Ołtarzewie, gdzie spotkał się z zainteresowaniem kleryków pallotyńskich. Spośród nich wkrótce przybyli chętni do pracy na Ukrainie, ks. Jarosław Olszewski i ks. Stanisław Firut.

Niebawem jednak ks. A. Milewski i S. Firut przenieśli się do Dowbysza, a ks. J. Olszewski przejął opiekę duszpasterską dawnego kościoła bernardynów w Żytomierzu, do którego w 1991 r. dołączył ks. Andrzej Bafeltowski. Gdy w 1992 r. biskup żytomierski Jan Purwiński oddał kościół pierwotnym właścicielom, pallotyni pozostali na Malowance, gdzie wkrótce Rada Prowincjalna erygowała dom – obecnie planowana jest tu budowa kościoła parafialnego.

Ks. A. Bafeltowski pracował jako wikariusz przy katedrze i prowadził zorganizowaną przez ks. J. Olszewskiego grupę Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego. Razem z ks. J. Olszewskim duszpasterzowali w parafii wiejskiej w Nowym Zawodzie i organizowali nowe parafie w innych miejscowościach – Bolarce, Dubowcu i Iwanówce. W Żytomierzu osiedliły się siostry pallotynki, inicjując tam wspólnoty wieczernikowe.

Do Dowbysza sprowadzono w 1990 r. figurę Matki Bożej Fatimskiej, gdzie rozpoczęto budowę sanktuarium maryjnego. Kościół pod tym wezwaniem powstawał „jako wotum wdzięczności Matce Bożej za ocalenie wiary na tych terenach” Tamtejsi pallotyni obsługują jeszcze kaplice i kościół w Kamiennym Brodzie (z ośrodkiem dożywiania) i w Jabłonnem. Kanoniczna erekcja domu Stowarzyszenia w Dowbyszu nastąpiła w 1992 r. Kościół w 2000 r. został podniesiony do rangi Diecezjalnego Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej. 13 maja 2001 r. dokonano tu uroczystego aktu zawierzenia całej diecezji Matce Bożej Fatimskiej. Dziś dom obsługuje parafie w Szeremietowie, Gruzliwcu i Lubarskiej Hucie.

Pierwszym duszpasterzem w Sarnach był ks. Franciszek Gomulczak. Z czasem z tego ośrodka podjęto pracę duszpasterską w Dąbrowicy, Rokitnie, Kuźniecowsku, Tomaszgrodzie, Kupeli i Klesowie.

Parafię w Biłohirii przekazano pallotynom w 1993 r. Utworzono tu postulat dla kandydatów do Stowarzyszenia pochodzących z Ukrainy. Księża obsługują stąd parafie w Teofipolu, Małym Łazuczynie i Jampolu.

Kolejną placówką od 1994 r. była parafia Świętego Klemensa w Odessie. Przy niej otwarto szkołę formacyjną dla świeckich (Katolicka Szkoła Apostolstwa Świeckich). Powstała tam również nowa parafia i Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej. W tamtym rejonie w 1999 r. przejęto parafię w Biłgorodzie Dniestrowskim, a później w miejscowości Daczne. Pallotyni prowadzą tu duszpasterstwo ludzi morza.

Od 1996 r. pallotyni organizują parafię pw. Chrystusa Króla Wszechświata w Kijowie – ale brak tu jeszcze kościoła.

We Lwowie-Brzuchowicach w 2001 r. powstał dom formacyjny, w którym mieszkają alumni pochodzący z Ukrainy. Studiują w pobliskim Metropolitalnym Wyższym Seminarium Duchownym.

W 1991 r. powstała Delegatura Matki Boskiej Fatimskiej na Ukrainie, a pierwszym delegatem został ks. F. Gomułczak. Od 25 III 1993 r. wszystkie domy pallotyńskie na Ukrainie należą do Prowincji Chrystusa Króla.

V APOSTOLSTWO NA RZECZ ZJEDNOCZENIA CHRZEŚCIJAN⁵

Od 6 stycznia 1836 r. św. Wincenty Pallotti urządzał uroczystości Oktawy Epifanii, w których widział wyraz jedności i powszechności Kościoła. Uroczystość Trzech Króli Założyciel uczynił sztandarowym świętem Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego. Obchodzono ją na placówkach Stowarzyszenia od początku ich powstania.

Kroniki domowe z lat po II wojnie światowej zawierają relacje z nabożeństw epifanijnych, a później ekumenicznych. Rozpocynały się (do czasu soborowej reformy liturgicznej) poświęceniem wody w wigilię Trzech Króli oraz nieszporama. Zaproszony kaznodzieja wygłaszał kazania. Domy w Gdańsku (pw. św. Elżbiety), Szczecinie i Ząbkowicach Śląskich, wzorem Wincentego Pallottiego, starały się zapraszać duchownych innych obrządków i Kościołów chrześcijańskich. Nabożeństwa te cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem wiernych i trwały przez kilka dni. Każdy dzień Epifanii miał określoną intencję. Na uroczystości zapraszano biskupa i okoliczne duchowieństwo.

Uroczystości epifanijne w takiej formie zaczęły z czasem zanikać. Jedną z przyczyn było położenie silnego akcentu na ogólnokościelny Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. Poza tym w okresie Adwentu wprowadzano rekolekcje na wzór wielkopostnych, tak że „Epifania” straciła na atrakcyjności.

Na uwagę przed 1939 r. zasługuje działalność ekumeniczna **ks. Stanisława Szulmińskiego**, rzecznika pojednania Kościołów w Polsce. Ks. Stanisław pojednanie to realizował poprzez rozmowy, zjazdy, organizacje, dyskusje, katechezy, wykłady. Skupiał wokół tej idei alumnów, gromadził literaturę i poznawał kulturę Wschodu, a także zapoznawał się z liturgią prawosławną. Zamierzał utworzyć dystrykt pallotyński w obrządku wschodnim na kresach Polski – w tym celu przygotowywał kandydatów do kapłaństwa w „Collegium Josephianum” w Chełmnie. Dla zaangażowania duchownych i świeckich do pracy ekumenicznej założył **Apostolat Pojednania**, o czym była mowa wyżej.

Utrzymywał kontakt z siostrami franciszkankami służebnicami Krzyża i całym środowiskiem skupionym przy matce Elżbiecie Czackiej w Laskach. W okresie międzywojennym Laski były silnym ośrodkiem działania emigracji rosyjskiej. Warto tu przypomnieć nieocenione zasługi działaczy Apostolatu, jak np. Antoniego Marylskie-

⁵ Zob. A. K a i m, *Duchowe dziedzictwo ks. Stanisława Szulmińskiego. Apostolat Pojednania*, „Biuletyn Ekumeniczny” 20(1991), nr 4, s. 61-67; H. P o p i e l, *Ks. Stanisław Szulmiński SAC – apostoł ekumenizmu (1894-1941)*, w: *Chrześcijanizm*, t. 9, red. B. Bejze, Warszawa 1982, s. 87-146; J. S t a b i Ń s k a, *Za Chrystusem Apostołem. Ks. Stanisław Szulmiński SAC (1894-1941)*, Ząbki 1994; B. S z p a k o w s k i, *Pobyt i śmierć ks. Stanisława Szulmińskiego SAC w uchckim obozie pracy w świetle dostępnych akt śledczych NKWD*, „Biuletyn Ekumeniczny” 20(1991), nr 4, s. 50-55.

go – współpracującego z rosyjskimi ośrodkami Wilna i Warszawy, Lidii Ogórkowej – z rosyjską emigracją w Rumunii.

Ks. S. Szulmiński był spowiednikiem siostry Joanny Lossow, nazywanej później matką polskiej ekumenii, siostrą Joanną od Jedności, zmarłej w 2005 r. Szerzej na temat działalności ks. S. Szulmińskiego może powiedzieć ks. Henryk Kietliński, postulator sprawy beatyfikacji ks. S. Szulmińskiego.

Mimo starań nie udało się ks. S. Szulmińskiemu wyjechać do pracy na terenie Rosji. Kiedy pallotyni przejęli Okopy Świętej Trójcy i pojawiła się taka szansa, gdy ks. S. Szulmiński został wyznaczony tam rektorem domu, wybuchła II wojna światowa. Zanim dotarł na miejsce przeznaczenia, został aresztowany przez władze sowieckie. Zmarł w łagrze w Uchcie na Uralu, mając 47 lat i obecnie jest kandydatem na ołtarze w grupie Męczenników Rosji XX wieku.

Idea pojednania znalazła realizację w założonej przez ks. Stanisława Rękawka w Hodyszewie **Wspólnocie Matki Bożej Pojednania**. Ideą przewodnią Wspólnoty była modlitwa oraz działanie na rzecz pojednania w Kościele, świecie, narodzie, w sąsiedztwach i rodzinach. Wzorem była Maryja, Matka Pojednania. Członkowie tej Wspólnoty zobowiązywali się w tych intencjach odmawiać codziennie przynajmniej jedną tajemnicę różańca, w każdą środę czuwać na modlitwie razem z Maryją w Wieczerniku hodyszewskim lub też we własnych domach oraz wprowadzać w swoje środowiska klimat zaufania, miłości i pojednania.

Współcześnie ks. **Lucjan Balter** od 1997 r. jest przewodniczącym z ramienia Episkopatu Polski grupy katolickiej do spraw dialogu z Kościołem Adwentystów Dnia Siódmego.

VI. DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNO-OŚWIATOWA⁶

W bogatej i różnorodnej pracy pallotyni idą śladem swego Założyciela, który przez dziesięć lat (od 1819 r.) był korepetytorem w uniwersytecie Sapienza, stąd od początku swego istnienia na ziemiach polskich pallotyni są aktywni i w tej dziedzinie poprzez założenie zakładu naukowego najpierw w **Antoniówce pod Kochawiną** w archidiecezji lwowskiej, a w 1909 r. w Wadowicach na Kopcu, zgodnie ze złożonym ślubem w Pelplinie, że szkoła będzie nazywać się **Collegium Marianum**. Gimnazjum wadowickie istniało z przerwami do lipca 1962 r., dając polskiej prowincji pallotynów liczne powołania do Stowarzyszenia oraz wychowując wielu chłopców w duchu religijno-patriotycznym. Do Collegium Marianum dołączyło **Collegium Josephianum**, które poprzez Nakło i Suchary ostatecznie osiadło w Chełmnie n. Wisłą. Jego tradycję po zakończeniu II wojny światowej kontynuował Zakład dla Spóźnionych Powołań Kapłańskich aż do rozwiązania w lipcu 1952 r.

⁶ J. D y l, „Collegium Marianum” – Gimnazjum i Niższe Seminarium Duchowne Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Wadowicach na Kopcu w latach 1909-1939, „Roczniki Teologiczne” 41(1994), z. 4, s. 101-117.

Dziś pallotyni prowadzą następujące szkoły katolickie – **gimnazja i licea oraz szkoły podstawowe**. Są to: Katolickie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące Księża Pallotynów w Chełmnie – *Gymnasium et Collegium Culmense* (1994), Pallotyńskie Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Batorego w Lublinie (1995, 1999), Liceum i Gimnazjum św. Wincentego Pallottiego w Ożarowie (2002, 2003), Katolickie Liceum i Gimnazjum im. bł. bpa Leona Wetmańskiego w Sierpcu (2005, 2006; *Leonium*); szkoły podstawowe: Szkoła Podstawowa w Hodyszewie, publiczna Szkoła Podstawowa nr 81 im. św. Wincentego Pallottiego w Krakowie (2004).

Księża pracują też naukowo: na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, w Instytucie Studiów nad Rodziną, w Prymasowskim Studium Życia Wewnętrznego, w Instytucie Teologii Apostolstwa, w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. W sumie tej działalności poświęca się ok. 30 współbraci.

Profesorowie pallotyńscy pełnili też **ważne funkcje naukowe**, np. kierownikiem Prymasowskiego Studium Życia Wewnętrznego był ks. Eugeniusz Weron (to także redaktor „Opera Omnia” Jana Pawła II), a długoletnim sekretarzem tegoż Studium był ks. Józef Kloc († 2000). Ks. Lucjan Balter był prodziekanem Wydziału Teologicznego ATK oraz Przewodniczącym Zespołu Redakcyjnego polskiej wersji językowej „Communio” (był nim także ks. Kazimierz Dynarski † 1990). W tym miejscu warto przypomnieć o pracy ks. Krzysztofa Margasińskiego, dyrektora administracyjnego KUL w okresie komunistycznym (1 X 1961-31 XII 1962).

Instytut Teologii Apostolstwa powstał w Ołtarzewie w 1982 r. jako punkt konsultacyjny Akademii Teologii Katolickiej, a od 2000 r. działa jako Instytut Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Katolickiego Stefana Wyszyńskiego z dwoma sekcjami: teologii apostołstwa i teologii życia konsekrowanego. Sekretarzem Instytutu został u początków jego istnienia ks. Kazimierz Nowak. Program działalności Instytutu zakładał rozpowszechnianie i wypełnianie w Kościele oraz w świecie myśli św. Wincentego Pallottiego. Swą działalnością dawał odpowiedź na zapotrzebowania wiernych w zakresie teorii i praktyki apostołskiej.

Instytut Statystyki został założony przez ks. Witolda Zdaniewicza. W celu prowadzenia badań socjologicznych powstał w jego ramach w 1996 r. **Ośrodek Sondaży Społecznych Opinia**. Instytut prowadzi działalność badawczo-wydawniczą, efektem czego są publikacje z zakresu statystyki Kościoła, badań religijności w poszczególnych diecezjach i w Polsce. W ramach Instytutu w roku akademickim 2004/2005 rozpoczęła działalność **Wyższa Szkoła Nauk Społecznych im. ks. Józefa Majki**. Pierwotnie szkoła funkcjonowała w Warszawie przy ul. Wilczej 9. Od roku akademickiego 2007/2008 szkoła działa w Mińsku Mazowieckim, prowadzi również działalność w Józefowie. Ks. W. Zdaniewicz jest rektorem tej szkoły.

W 2004 r. przy Sanktuarium Matki Boskiej Pojednania w Hodyszewie otworzono „**Ośrodek Ojczyzna**” im. Reginy C. Elandt i Normana L. Johnsonów, który służy spotkaniom, warsztatom, szkoleniom, konferencjom i rekolekcjom dla Polaków i Polonii. Jest to wspólne dzieło Podlaskiego Oddziału Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Białymstoku, pallotynów z Hodyszewa, a przede wszystkim Polki zamieszkałej w USA, pani Reginy C. Elandt-Johnson.

Do działalności kulturalnej należy zaliczyć prace **ks. Jana Młyńczaka** († 2001), poety i malarza, który został przyjęty w 1995 r. w poczet Artystów i Plastyków Polskich. Jego twórczość to obrazy olejne, rysunki postaci dziecięcych, projekty polichromii wewnątrz kościelnych oraz projekty witraży do różnych świątyń, m.in. w Gdańsku-Stogach, Słupsku, Szczecinie. Pozostawił po sobie wiele kopii arcydzieł religijnych dawnych mistrzów. Jego obrazy zdobią wnętrza kościołów (m.in. w Śródborowie k. Otwocka), kaplic i mieszkań prywatnych.

W **malarstwie i rzeźbiarstwie** realizowali własne uzdolnienia: ks. Ignacy Olszewski († 1971) – polichromie w kościołach i kaplicach pallotyńskich; ks. Witold Urbanowicz, malarz i rzeźbiarz z Paryża (np. rzeźba Chrystusa w kaplicy domu pallotyńskiego w Osny, projekt witraży do gotyckiego kościoła Bożego Ciała we Wrocławiu, do nowego kościoła św. Andrzeja Boboli w Bielsko-Białej, do kaplicy pallotyńskiej w Brukseli); br. Józef Dudek († 1983), rzeźbiarz w korzeniu górskim; br. Franciszek Kowalcze († 1982), rzeźbiarz; br. Jan Bandoszek, malarz; ks. Stanisław Stypa († 1987), rzeźbiarz figur Pana Jezusa; ks. Stanisław Kobielus, projektant witraży, polichromii, tabernakulum, chrzcielnicy w Otwocku, Ożarowie i w Warszawie, czy również uzdolniony plastycznie, lecz nie zrealizowany talent ks. Michała Kordeckiego († 1983), studenta Akademii Sztuk Pięknych (rzeźba).

W ramach działalności kulturalnej pallotynów mieści się działalność **ks. Franciszka Makini**, kustosa Prowincjalnych Zbiorów Sztuki w Poznaniu. To dzięki jego inicjatywie powstała tam bogata kolekcja obrazów i rzeźb. Był on także promotorem dzieł artystycznych Zakopanego, Czarnej, Poznania oraz wielu młodych artystów.

Na szczególne podkreślenie zasługują **Misteria Męki Pańskiej**, odgrywane przez alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Ołtarzewie od lat pięćdziesiątych. Gromadzą one w sali teatralnej pod kościołem kilkanaście tysięcy widzów z całej Polski. Były one dostrzegane przez kościelne i państwowe mass media. Ponadto na deskach teatru seminaryjnego odgrywane były przez alumnów sztuki jesienne, o zmiennej co roku tematyce. Niektóre z nich cieszyły się ogromną popularnością.

W ramach działalności kulturalnej ważną rolę pełni **duszpasterstwo akademickie**, które należy do najstarszych apostolstw pallotyńskich po II wojnie światowej. Funkcjonowało przy Akademii Medycznej w Gdańsku-Wrzeszczu, w Gliwicach (do 1948 r.), w Poznaniu, Szczecinie i Lublinie. W tym ostatnim ośrodku akademickim istniało oprócz zwyczajnego, także duszpasterstwo związane z Ruchem Odnowy w Duchu Świętym „Effatha”. Była to grupa charyzmatyczna, wywodząca się z Ruchu „Światło-Życie”. Powstała w 1981 r., a jej pierwszymi moderatorami byli: ks. Bogusław Szpakowski, ks. Franciszek Gomułczak, ks. Janusz Dyl.

Zwykle duszpasterzem akademickim mianowano księdza, który był wikariuszem w parafii lub studentem w przypadku Lublina. Opieką duszpasterską obejmowano kilkadziesiąt osób.

Najczęstszą formą działalności duszpasterza akademickiego studentów były spotkania modlitewne, dyskusyjne, okazyjne, jak np. z racji opłatka bożonarodzeniowego. Organizowano też pielgrzymki do różnych sanktuariów w Polsce i za granicą. W czasie wakacji i ferii zimowych prowadzono dla studentów obozy wypoczynkowe. Dla studentów i pracowników nauki odprawiano zwykle przy pallotyńskich placówkach

Mszę św., a na początku roku akademickiego, w czasie Adwentu i Wielkiego Postu – rekolekcje.

Na wspomnienie zasługuje „17-ta” grupa Pieszej Pielgrzymki Warszawskiej na Jasną Górę, skupiająca młodzież akademicką i młodzież ze szkół średnich. Grupa ta po raz pierwszy udała się do Częstochowy w 1968 r. Z czasem „17-tki” wyruszały z Warszawy odrębną trasą i przyjęły nazwę Warszawskiej Pieszej Pielgrzymki Międzynarodowych Akademickich Grup „17”. Z tej pielgrzymki powstały później także inne grupy, które zmierzały na Jasną Górę z terenu całej Polski. W „17-tce” idą grupy studenckie z różnych krajów Europy i Ameryki Północnej.

W 1991 r. „17-tki” zostały powierzone duszpasterskiej i organizacyjnej trosce Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego. Większość jednak księży przewodników pochodzi spoza Stowarzyszenia.

Różnego rodzaju pielgrzymki organizował także Sekretariat Misyjny Polskiej Prowincji. Obok zagranicznych, np. do Rzymu, Wilna i Katynia, organizowano pielgrzymki grup misyjnych na Jasną Górę, zwłaszcza pod przewodnictwem ks. Andrzeja Jasińskiego i br. Adama Fułka.

Sekretariat ds. Apostolstwa wspiera finansowo i organizacyjnie pielgrzymki piesze do Częstochowy, do Wilna i do Łagiewnik (piesza pielgrzymka z Warszawy).

VII. DZIAŁALNOŚĆ W OKRESIE II WOJNY ŚWIATOWEJ⁷

Podczas II wojny światowej pallotyni włączyli się w działalność konspiracyjną: uczestniczyli w akcjach sabotażu, przechowywali broń VII Rejonu AK, pomagali w zniszczeniu akt osób przeznaczonych do wywózki na roboty do Niemiec (ks. Stanisław Wierzbica † 1977, Franciszek Madej, kapelan AK o imieniu „Czesław” († 1991), Norbert Pellowski († 1942), Józef Jankowski † 1941). Byli katechetami na tajnych kompletach prowadzonych przez siostry urszulanki, udzielali pomocy potrzebującym (m.in. piekli i wydawali chleb z własnej piekarni w Ołtarzewie).

Ks. Władysław Zbłowski († 2000), o pseudonimie *Struś*, jako kapelan wojskowy należał do podziemnego ordynariatu polowego Armii Krajowej, a w 1943 r. został mianowany naczelnym kapelanem AK Obwodu Warszawa-Wola i brał czynny

⁷ Zob. np.: F. B o g d a n, *Rola ks. Wojciecha Turowskiego w kościelnej akcji niesienia pomocy uchodźcom w czasie II wojny światowej*, „Studia Polonijne” 4(1981), s. 248-274; F. C e g i e ł k a, *Księża Polscy we francuskim ruchu oporu*, „Homo Dei” 47(1948), nr 16, s. 76-80; *Cudem ocaleni. Wspomnienia z kacetów*, red. F. Cegiełka, Londyn 1981; R. C z u g a j e w s k i, *Umiłował do końca. Ksiądz Józef Stanek ps. „Rudy”, pallotyn, kapelan Armii Krajowej na Czerniakowskim Przyczółku*, Ząbki [1990] (egzemplarz z kolorową okładką; wraz z dotychczasową bibliografią dotyczącą ks. J. Stanka); T. G l i ń s k i, *Polscy wojskowi kapelani pallotyńscy w okresie drugiej wojny światowej*, w: *Kościół katolicki na ziemiach polskich w czasie II wojny światowej. Materiały i Studia*, t. 3, z. 2, red. F. Stopniak, Warszawa 1978, s. 272-275; H. K i e t l i ń s k i, *Błogosławiony ks. Józef Stanek*, Włocławek 2001; t e n ż e, *Męczennik za wiarę i miłość. Bł. ks. Józef Jankowski SAC (1910-1941)*, Ząbki 1999; W. Z b ł o w s k i, *Wspomnienia kapelana „Strusia”*, Warszawa 1993.

udział w Powstaniu Warszawskim. **Ks. Wiktor Bartkowiak** († 1975) należał do Batalionów Chłopskich, gdzie używał pseudonimu *Sokół*. Pełnił funkcję kapelana w obozie przejściowym, który mieścił się obok pallotyńskiego domu na ul. Skaryszewskiej. Po upadku Powstania Warszawskiego został ewakuowany do obozu przejściowego w Pruszkowie, gdzie spełniał posługi religijne. **Ks. Michał Kordecki**, kapelan w Powstaniu Warszawskim († 1983), był cenionym kaznodzieją; jego kazania przyciągały tłumy wiernych.

W ciągu II wojny światowej polska prowincja straciła w walkach i obozach koncentracyjnych 37 członków (16 księży, 3 kleryków i 18 braci), wśród nich wyniesieni na ołtarze przez Jana Pawła II błogosławieni męczennicy: **ks. Józef Jankowski** (zginął w Oświęcimiu w 1941 r.) i **Józef Stanek** (pseudonim *Rudy*, zginął jako kapelan Powstania Warszawskiego w 1944 r. przy pacyfikacji Czerniakowa).

Jakże nie wspomnieć o duszpasterstwie wojennym: tj. pracy wśród żołnierzy na Węgrzech, we Francji, Anglii, Szkocji (**ks. Leon Bemke**, **Józef Zawidzki** – duszpasterz internowanych polskich żołnierzy na Węgrzech, następnie we Francji kapelan 4 dywizji piechoty oraz w Anglii i jako kapelan Brygady Spadochronowej, **Ignacy Olszewski** – kapelan biskupa polowego Józefa Gawliny, kapelan wojsk lotniczych – dywizjony 301 i 302), Szwajcarii (**ks. L. Bemke** – internowany jako kapelan 2 Dywizji Strzelców Pieszych), Włoszech (**ks. Stanisław Suwała** – kapelan Drugiego Batalionu Strzelców Karpackich † 1992). Kapelanem żołnierzy Wehrmachtu w Suchej Beskidzkiej i Wadowicach był **ks. Wiktor Krakor** († 1958). Był on rekomendowany przez abpa Adama Sapiechę na wikariusza generalnego dla parafii archidiecezji krakowskiej, znajdujących się na terenie regencji katowickiej. Kandydatura Krakora została odrzucona przez władze hitlerowskie.

Trzeba tu pokrótce wspomnieć, że w polskiej akcji wysyłania duchownych do Rzeszy z pomocą dla robotników sezonowych uczestniczył **br. Paweł Krawcewicz** (wyjechał w 1942 r., † 1945). Akcja miała na celu religijne, moralne i materialne podniesienie Polaków przebywających w Rzeszy na robotach przymusowych.

W okresie 1939-1946 r. wśród Polaków i katolickich Rumunów na Bukowinie duszpasterzował **ks. Witold Hadziewicz** († 1989).

Ważną działalnością wśród Polaków na obczyźnie była praca **ks. W. Turowskiego w Lizbonie**. Była to pomoc dla uchodźców wojennych z kraju. Przyjeżdżającym Polakom zapewniał czasowe mieszkanie, utrzymanie, pomoc pieniężną i bilety na wyjazd, interweniując w urzędach, konsulatach: polskim, angielskim, amerykańskim, w nuncjaturze i u władz portugalskich. W celu spotęgowania pomocy dla Polaków wszedł, jako członek, do Polskiego Komitetu Pomocy oraz do Delegatury Rady Polonii Amerykańskiej w Lizbonie. Kierował wysyłaniem paczek do jeńców polskich w Niemczech przez Portugalski Czerwony Krzyż oraz pośredniczył w korespondencji żołnierzy polskich na Zachodzie z ich rodzinami w ojczyźnie. Przy tym prowadził duszpasterstwo wśród starej emigracji polskiej w Lizbonie, jak i wśród emigracji wojennej, współpracując z przebywającymi tam polskimi księżmi i biskupem wrocławskim Stanisławem Okoniewskim. Jego działalność przebiegała w latach 1940-1946.

Ks. W. Turowski utrzymywał kontakt z internowanym prymasem Augustem Hlondem (1940-1943 w Lourdes, 1943-1944 w opactwie benedyktyńskim w Hautecombe

w Sabaudii, 1944 w klasztorze Bar-le-Duc). Do miejsca internowania Prymasa docierał kilka razy **ks. Czesław Wędzioch** († 1982), przywożąc z Paryża pomoc materialną i wiadomości od polskich biskupów o sytuacji w kraju. Ks. Cz. Wędzioch z racji swego stanowiska (rektor *ad interim* Polskiej Misji 1940-1945, 1947) był łącznikiem prymasa z biskupami.

Polska Misja, prowadzona przez ks. Cz. Wędziocha, była ośrodkiem ściśle działającym z Ruchem Oporu. To z jego inicjatywy zainstalowano stację nadawczą w podparyskiej miejscowości Courbevois, która informowała polskie władze o sytuacji w Polsce i martyrologii narodu polskiego.

Ks. Cz. Wędzioch zorganizował pomoc dla około 30 tysięcy Polaków przywiezionych z całymi rodzinami przez Niemców do północno-wschodniej Francji celem zatrudnienia w rolnictwie. Pomagał im materialnie, zapewnił opiekę duszpasterską i zorganizował sieć polskich szkół, zatrudniając w nich księży i nauczycieli. By ułatwić pracę wśród uczących się dzieci, wydano polskie elementarze, katechizmy i śpiewniki. Szkoły te podciągnięto pod regulamin szkół francuskich, przez co stworzono prawne podstawy ich istnienia.

Ks. Cz. Wędzioch nie zapomniał też o uwięzionych Polakach w obozach i w więzieniach niemieckich. Organizował dla nich pomoc materialną i duchową poprzez Tygodnie Miłosierdzia Chrześcijańskiego, dni modlitw i nabożeństwa za więźniów oraz dni składek pieniężnych na ten cel. Kierował w tej sprawie specjalne odezwy do polskich księży i wiernych. Sam dawał przykład odwiedzając rodaków po więzieniach Paryża i wysyłając im paczki żywnościowe.

Duże zasługi w ukrywaniu polskich jeńców zbiegłych z niewoli, zestrzelonych spadochroniarzy polskich i alianckich, położył ks. B. Wiater († 1963), przez wyrobienie im fałszywych dokumentów, szukanie bezpiecznych kryjówek.

Druga wojna światowa udowodniła, że nie istnieje miłość bez ofiary. O prawdziwości tej myśli świadczy męczeńska śmierć ks. Franciszka Bryi († 1942), który idąc na stracenie w Dachau, ofiarował swoje zaledwie rozpoczęte kapłaństwo za przyszłość Stowarzyszenia. Ziarno obumarło, ale wydało i nadal wydaje owoce.

Pomoc Żydom można zauważyć we wspomnieniach Władysława Bartoszewskiego, gdy opisuje środowiska katolickie, które niosły Żydom pomoc w czasie wojny; pośród nich jawi się postać pallotylna, **ks. Franciszka Paulińskiego** († 1943), jednego z założycieli wspólnoty pallotyńskiej w Ołtarzewie. Ks. F. Pauliński ukrywał zagrożonych aresztowaniem Polaków jak i Żydów, dostarczał dokumenty, żywność i dewocjonalia. Organizował donoszenie komunii dla więźniów na Pawiaku. Włączył się również do pracy konspiracyjnej jako jeden z liderów organizacji Frontu Odrodzenia Polski, gdzie przewodniczył Komisji Duchowieństwa, która miała wciągnąć duchownych do akcji niepodległościowej.

VIII. KULT MIŁOSIERDZIA BOŻEGO⁸

Po 1945 r. pallotyni we Francji (ks. Franciszek Cegielka, później po nim ks. Alojzy Misiak † 2004) i w Polsce rozpowszechniają kult Miłosierdzia Bożego, ukazany św. Faustynie przez Pana Jezusa. Dużą zasługę w tej dziedzinie mają **pallotyni częstochowscy**, którzy osiedlili się tu po II wojnie światowej. Miejsce to nazwane zostało z czasem **Doliną Miłosierdzia**. Od 1952 r. w swoim kościele NMP Matki Miłosierdzia posiadali w głównym ołtarzu łaskami słynący obraz Miłosierdzia Bożego „Jezu, ufam Tobie”, namalowany przez Adolfa Hylę z Krakowa według wizji św. Faustyny Kowalskiej.

Na specjalne wspomnienie zasługuje tutaj **ks. Stanisław Wierzbica** († 1977), upowszechniający od 1952 r. skutecznie orędzie Bożego Miłosierdzia poprzez organizowane sympozja i przez głoszenie rekolekcji; jest on pierwszym kierownikiem Sekretariatu ds. Miłosierdzia Bożego (od 1960 r.). Szczególnie zasłużonym w tej dziedzinie jest również **ks. Edmund Boniewicz** († 2006) – kierownik **Sekretariatu ds. Miłosierdzia Bożego** (1977-1991) i duszpasterze w tymże Sekretariacie ks. Eugeniusz Piskorek († 2007) i ks. Maciej Wendelin Ryś.

Wymieniony wyżej Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego, powstały w 1960 r., obrał sobie za cel upowszechnianie i pogłębianie znajomości orędzia Miłosierdzia Bożego oraz przyczynianie się do praktyki nabożeństwa do Miłosierdzia Bożego, jak również wypracowywanie teologii Miłosierdzia Bożego, a ponadto budzenie w czcicielach świadomości, że są powołani do apostołstwa i dopomaganie im w realizacji tego powołania.

Sekretariat starał się o druk książek i książeczek propagujących tajemnicę Bożego Miłosierdzia, spośród których należy wspomnieć o wydrukowanej w Paryżu w 1978 r. pt. *Prawo do Miłosierdzia* Marii Winowskiej. Sekretariat rozpoczął wydawanie czasopisma „Biuletyn Miłosierdzia Bożego”, przekazując dokumentację sympozjów i informacje na temat kultu Miłosierdzia Bożego. Nadto Sekretariat rozprawił ogromną ilość medalików z napisem „Jezu, ufam Tobie”, obrazków i broszur o miłosierdziu Bożym.

Dużą zasługę w odwołaniu „Notyfikacji” z 1959 r., zakazującej rozpowszechniania obrazów i pism s. Faustyny Kowalskiej przedstawiających nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego, mają polscy pallotyni, zwłaszcza z centrum pallotyńskiego kultu Miłosierdzia w Częstochowie. Ogromną rolę w szerzeniu nabożeństwa Miłosierdzia Bożego ma tutaj abp krakowski Karol Wojtyła, utrzymujący kontakt z tym środowiskiem, który później wybrany na Stolicę Piotrową wydał encyklikę *Dives in Misericordia*. Obok Częstochowy nabożeństwo ku czci Miłosierdzia Bożego odbywało się w pallotyńskiej parafii w Warszawie.

⁸ J. D y l, *Pięćdziesiąt lat pallotynów w Częstochowie (1948-1998)*, w: „I nic nad Boga” *Apostolski wymiar życia konsekrowanego. Księga pamiątkowa dedykowana księdzu Franciszkowi Bogdanowi SAC z okazji dziewięćdziesiątej rocznicy urodzin i sześćdziesięciopięćciolecia święceń kapłańskich*, red. A. Dyr, P. Góralczyk, Ząbki 1999, s. 259-280.

W 1981 r., w 50-tą rocznicę objawienia się Jezusa Miłosiernego s. Faustynie, powstał na terenie Doliny Miłosierdzia Bożego pierwszy w kraju pomnik ku czci Miłosierdzia Bożego poświęcony przez ówczesnego prowincjała ks. Henryka Kietlińskiego.

Kościół częstochowski został w 1992 r. ogłoszony archidiecezjalnym sanktuarium Miłosierdzia Bożego przez metropolitę częstochowskiego Stanisława Nowaka. Wielką zasługę w tym wydarzeniu mają ks. Waldemar Seremak, ówczesny dyrektor Sekretariatu ds. Miłosierdzia Bożego, i ks. Eugeniusz Piskorek. Dokument metropolity podkreślał dużą rolę, jaką pełni Dolina Miłosierdzia w pielęgnowaniu i rozszerzaniu kultu.

W Częstochowskiej Dolinie Miłosierdzia Bożego powstała kaplica polowa z figurą Jezusa Miłosiernego, dar Kościoła w Meksyku dla Kościoła w Polsce w 1994 r. Polscy pallotyni prowadzą bowiem w Meksyku ośrodek kultu Miłosierdzia Bożego w Tenango del Aire, który został przez tamtejszego biskupa w 2002 r. uznany jako sanktuarium.

W 2000 r., w 50-lecie pobytu pallotynów w Częstochowie, poświęcono plac i rozpoczęto budowę nowego kościoła – Sanktuarium Miłosierdzia Bożego.

Obecnie kult Miłosierdzia Bożego jest powszechny we wszystkich pallotyńskich placówkach i ma tendencje rozwojowe. W prowincji Chrystusa Króla istnieje w **Ożarowie Mazowieckim kościół-pomnik** ku czci Miłosierdzia Bożego, wybudowany w latach 80-tych jako dziękczynienie za uratowanie polskiej prowincji w okresie okupacji hitlerowskiej. Kościół ten, w 1989 r. ukończony i konsekrowany przez prymasa Polski Józefa Glempa, został przez tegoż podniesiony do rangi archidiecezjalnego sanktuarium Miłosierdzia Bożego 6 IV 1997 r.

W prowincji Chrystusa Króla w 1996 r. powstał Sekretariat ds. Miłosierdzia Bożego, którego funkcję pełni każdorazowy rektor w Ożarowie Mazowieckim. Celem sekretariatu jest popularyzacja kultu Miłosierdzia Bożego w prowincji pallotyńskiej i w Polsce.

Pallotyni prowadzą Wieczerniki Miłosierdzia Bożego, organizują kongresy, sympozja i zjazdy czcicieli Miłosierdzia Bożego, dni skupienia dla dorosłych, młodzieży i dzieci, a także misje i rekolekcje w parafiach, połączone z intronizacją obrazu Jezusa Miłosiernego. Wydawany jest kwartalnik „**Apostoł Miłosierdzia Bożego**”, rozprawdane są materiały o Miłosierdziu Bożym i głoszone konferencje dla pielgrzymów. W założeniach funkcjonowania sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Częstochowie jest niesienie pomocy duchowej przez prowadzenie domu rekolekcyjnego, przez sakrament pojednania i świadczenie pomocy materialnej przez wydawanie posiłków dla biednych i potrzebujących.

Wieczerniki Miłosierdzia Bożego założył w 1981 r. w Częstochowie ks. **Wendelin Maciej Ryś**. Aktualnie działają na terenie całej Polski i skupiają czcicieli Miłosierdzia Bożego. Mobilizują ich do kontemplacji i realizacji orędzia Miłosierdzia Bożego w życiu codziennym przez działalność apostolską w środowisku rodzinnym, społecznym i zawodowym. Świadectwo życia chrześcijańskiego członek wieczernika prowadzi przez działalność charytatywną oraz realizację trzech stopni miłosierdzia:

czynu, słowa i modlitwy. Włączenie do Ruchu odbywa się poprzez uroczyste poświęcenie się Chrystusowi Miłosiernemu w Kościele.

Formacja czcicieli dokonuje się poprzez rekolekcje zamknięte i dni skupienia. Istnieją różne grupy apostołskie, m.in. nauczycieli, służby zdrowia, młodych małżeństw, młodzieży i dorosłych. Ruch opierał formację laikatu na metodzie wypracowanej przez s. Władysławę Sitarz.

„Wieczniki Miłosierdzia Bożego” zyskały dużą popularność, a ks. W. M. Ryś stworzył 6 stopni formacyjnych.

Wspólnotę Miłosierdzia Bożego prowadził ks. Edmund Boniewicz († 2006); istniała również przy kościele św. Elżbiety w Gdańsku.

Celem Wspólnoty było nieustanne pogłębianie i rozpowszechnianie teologicznej treści tajemnicy Miłosierdzia Bożego, przygotowanie prelegentów, redagowanie publikacji poświęconych kultowi Miłosierdzia Bożego, organizowanie wspólnie z Sekretariatem ds. Miłosierdzia Bożego sympozjów i kongresów.

IX. KULT MARYJNY⁹

Przed II wojną światową pallotyni polscy posiadali jeden obraz słynący łaskami w **Berezie Kartuskiej**, który ściągał licznie okoliczną ludność. Według relacji br. Władysława Kamińskiego († 1985) obraz został zniszczony po wkroczeniu bolszewików. Obecnie pallotyni prowadzą następujące sanktuaria maryjne: **Czarna, Hodyszewo, Łęgowo, Sierpc, Zakopane**.

Sanktuarium czarneckie przejęli pallotyni w 1971 r. Uroczysta koronacja obrazu Matki Bożej Wychowawczyni koronami papieskimi odbyła się 5 IX 1999 r.

Hodyszewo, zwane Jasną Górą Podlasia, otrzymali pallotyni w 1976 r. Tutaj koronacja obrazu Matki Bożej Hodyszewskiej, Królowej Podlasia, odbyła się 31 VIII 1980 r.

W Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Łęgowie, w diec. elbląskiej, przedmiotem kultu jest figura Pani Fatimskiej, którą w 1998 r. ówczesny proboszcz, ks. Leon Dąbski, przywiózł z Fatimy.

Od 2004 r. pallotyni prowadzą Sanktuarium Matki Bożej Sierpeckiej Pani Mazowska w Sierpcu.

Zasługą pallotynów jest **wprowadzenie i rozkrzewianie kultu Matki Boskiej Fatimskiej** w Polsce od 1946 r. Decydującym czynnikiem, który wpłynął na powstanie tego nabożeństwa, było celebrowane w Polsce w 1946 r. trójstopniowe poświęcenie się całego narodu Niepokalanemu Sercu Maryi, w parafiach, diecezjach i na Jasnej Górze. Było to wypełnienie życzenia Piusa XII, który potwierdzając prawdziwość objawień Maryi w Fatimie, poświęcił Niepokalanemu Sercu Maryi cały świat

⁹ A. U r b a n, *Ks. Stanisław Czapla, pallotyn, II Prowincjał polskiej Prowincji Chrystusa Króla 1907-71 r.*, Ząbkowice Śląskie 1974; *Fatima dzisiaj. Apostolat Sanktuarium na Krzeptówkach*, Warszawa-Zakopane [2002].

w dniu 31 X 1942 r. Ze względu na okupację, poświęcenie Polski mogło się odbyć dopiero po wojnie.

Do rozwoju tego kultu przyczynił się zwłaszcza **ks. Stanisław Czapla**. On to, jeszcze jako prowincjał, inspirował i inicjował budowę domu oraz kaplicy w Kościelisku. Pragnął utworzyć tam centrum kultu Matki Bożej Fatimskiej. Budowę ukończono w połowie lat pięćdziesiątych, umieszczając w kaplicy wielki obraz Matki Bożej Fatimskiej, zasłaniany drugim obrazem, przedstawiającym ukazanie się Matki Bożej dzieciom w Fatimie. Gdy w 1959 r. został rektorem w Kościelisku, na wzór sanktuarium w Turzy Śląskiej, zbudował na zboczu wzgórza, za domem i kaplicą, dróżki i stacje różańcowe służące procesjom fatimskim. Dnia 11 X 1959 r. arcybiskup krakowski, Eugeniusz Baziak, poświęcił kaplicę i dom Niepokalanemu Sercu Maryi, wraz z umieszczoną na centralnym miejscu przed wejściem figurą Matki Bożej Fatimskiej.

Działalność ks. S. Czapli i ośrodka kościeliskiego zyskały duży rozgłos w Polsce. Prymas Polski Kardynał Stefan Wyszyński wręczył ks. S. Czapli 6 X 1961 r., otrzymaną od biskupa Fatimy, figurę Matki Bożej Fatimskiej. Na moment uroczystego ingresu tej figury ks. S. Czapla wybrał niedzielę 15 X 1961 r. Uroczystościom przewodniczył biskup krakowski Karola Wojtyła. Od tego czasu figura MB Fatimskiej, wraz z jej kustoszem ks. Stanisławem Czapłą, przemierzała różne miejscowości w ramach swojej peregrynacji. Grupa misjonarzy pallotyńskich z ks. S. Czapłą jeździła często z rekolekcjami różańcowymi („różańcem rodzinnym”) i przeprowadzała nabożeństwa fatimskie w Polsce. Dzięki takim akcjom kult fatimski bardzo się rozwinął w kraju, szczególnie w placówkach pallotyńskich. Dziś praktycznie nabożeństwa fatimskie odbywają się niemal we wszystkich placówkach Stowarzyszenia w Polsce i cieszą się dużą popularnością.

W dziedzinie popularyzacji kultu MB Fatimskiej zasłużył się **ks. Edmund Boniewicz**, spowiednik kardynała Stefana Wyszyńskiego, pierwszy proboszcz parafii Miłosierdzia Bożego w Częstochowie, który wyprawiał się na Wschód z figurką Matki Bożej, wprowadzając ją na Plac Czerwony i w mury Kremla, uczestnicząc w audycjach w Radio „Fiat” i „Jasna Góra”, pisząc artykuły w tygodniku „Niedziela” oraz w „Naszym Dzienniku”

Kult Matki Bożej Fatimskiej rozwijał w Polsce budowniczy obecnego kościoła na Krzeptówkach w Zakopanem, **ks. Mirosław Drozdek** († 2007). Za czasów jego kustoszowania rozpoczęto budowę kościoła Matki Bożej Fatimskiej, pomyślanej jako dziękczynne wotum za ocalenie Jana Pawła II w dniu 13 V 1981 r. Tenże Papież w czasie audiencji generalnej 21 X 1987 r. koronował statuę Matki Bożej koronami przywiezionymi z Fatimy, a 7 VI 1997 r. osobiście konsekrował sanktuarium na Krzeptówkach. Powiedział wówczas: „na tym miejscu razem z Wami, pragnę raz jeszcze podziękować Pani Fatimskiej za dar ocalonego życia, podobnie jak to uczyniłem w Fatimie przed piętnastu laty. Totus Tuus [...] Dziękuję wszystkim za tę świątynię. Zawiera ona waszą miłość do Kościoła i papieża. Jest niejako kontynuacją mojej wdzięczności do Boga i Jego Matki. Razem z wami bardzo cieszę się tym darem”

Pierwszy „Kongres Różańcowy” w sanktuarium zakopiańskim odbył się w 1990 r., w którym uczestniczył Franciszek Kardynał Macharski, metropolita krakowski.

W 1996 r. powstał przy Sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej na Krzeptówkach **Sekretariat Fatimski**. Pierwszym dyrektorem był ks. Marian Mucha, a od 1999 r. Mirosław Drozdek. Sekretariat intensyfikuje rozwój kultu fatimskiego i służy podobnym ośrodkom w kraju. W ramach Sekretariatu działają w Zakopanem: Ośrodek Dokumentacji Fatimskiej, Apostolat Rodzin Fatimskich, Krucjata Różańca Rodzinnego i Biała Armia. Z inicjatywy ks. M. Drozdka powstało w 1992 r. Wydawnictwo „Biblioteka Fatimska”, które wydaje literaturę fatimską; wśród opracowań warto wymienić *Modlitewnik fatimski*.

Należy wspomnieć tu pioniera kultu fatimskiego, **ks. Leona Cieślaka** († 1953), który pomagał kard. Augustowi Hlondowi w przygotowaniu uroczystości poświęcenia narodu polskiego Niepokalanemu Sercu Maryi Panny. Po dokonaniu aktu zawierzenia (8 IX 1946) ks. L. Cieślak zabiegał o pogłębienie świadomości Polaków, by trwali przy Maryi i pozostali wierni przyjętym zobowiązaniom. Czynił to poprzez czuwania wynagradzające Matce Najświętszej na Jasnej Górze w pierwsze soboty miesiąca, a w całym kraju propagował nabożeństwa w duchu fatimskim. Wydał też drukiem książeczkę w formie ulotki, *Ofiarowanie Polski Niepokalanemu Sercu Maryi*, zawierającą teksty modlitw do Matki Bożej, do odmawiania podczas wieczornej modlitwy, gdzie zachęcał do duchowego spotkania z Najświętszą Maryją Dziewicą i do składania przed Nią specjalnego „raportu Narodu Polskiego” – wczesnej formy apelu jasno-górskiego.

X. DUSZPASTERSTWO PARAFIALNE

W powojennym okresie większość pallotyńskich placówek posiadała charakter parafialny, chociaż nie wszystkie były kanonicznie erygowane. Były to tzw. kościoły rektorskie, w których odbywało się szafarstwo sakramentów, czy też miały miejsce rekolekcje adwentowe i wielkopostne, jak np. w Gdańsku przy ul. Elżbietańskiej.

Koordinacją pracy duszpasterskiej w parafiach pallotyńskich zajmował się Sekretariat ds. Apostolstwa. Omawiano te kwestie również na wiosennym lub jesiennym zebraniu rektorów, proboszczów i wikariuszy samodzielnych.

Prace duszpasterzy parafialnych koncentrowały się wokół kazań, katechezy, konfesjonatu i kancelarii. W parafiach i punktach duszpasterskich istniało prężne duszpasterstwo różnych grup. Ich formacja apostolska odbywała się poprzez własne katechezy, spotkania, specjalnie urządzaną liturgię.

Życie religijne i liturgiczne parafian koncentrowało się wokół sprawowanej **liturgii i na szafarstwie sakramentów**. Z tym łączą się rekolekcje adwentowe, wielkopostne i misje parafialne. Ze służbą Bożą związana jest służba liturgiczna, zwłaszcza ministranci, stanowiący dużą grupę przy pallotyńskich parafiach i „teren” do apostolstwa powołaniowego. Nie można tu zapominać o formacji dziewcząt przynależących do tzw. bielanek czy do „dzieci fatimskich” w bliższych nam czasach (Lublin).

Istotnym terenem formacji dzieci i młodzieży była **katecheza i nauka religii**. Praktycznie każdy duszpasterz parafialny miał styczność z katechizacją, a Sekretariat ds. Apostolstwa organizował coroczne zjazdy katechetyczne.

Obchody **uroczystości ku czci św. Wincentego Pallottiego** miały swoje miejsce również w parafiach od początku istnienia prowincji. Obchodzono też uroczystości z racji beatyfikacji i kanonizacji Pallottiego, ukazując jego osobę oraz ideę powszechnego apostolstwa w Kościele. Wszystkie polskie domy i parafie organizowały takie uroczystości, zapraszając przedstawicieli duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego. Znaczący udział w tych uroczystościach mieli członkowie Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego i współpracownicy.

Na pallotyńskich placówkach obchodzono Święto Królowej Apostołów oraz uroczystość prowincji Chrystusa Króla. Propagowano też kult Miłosierdzia Bożego, nabożeństwa fatimskie oraz epifanijne z modłami o zjednoczenie chrześcijan.

Inną akcją duszpasterską stanowią **peregrynacje i nawiedzenia**, najczęściej obrazu Matki Bożej, ale także relikwii Krzyża Świętego w Radomiu, Sucharach i Wrzosowie oraz intronizacja Serca Jezusowego w rodzinach w Poznaniu.

Częstą działalnością w parafiach i kościołach rektoralnych były różnego rodzaju **jubileusze**, gromadzące wielu wiernych. Spośród nich warto wymienić niektóre jubileusze parafialne: 50-lecia powrotu obrazu do Hodyszewa, 350-tej rocznicy sprowadzenia relikwii św. Karola Boromeusza do Kielc, 70-lecia przybycia do Ostrołęki 5 Pułku Ułanów Zasławskich, z okazji 50, 75, 100-lecia pobytu pallotyńców na ziemiach polskich, 150-lecia Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego. Wspólnoty parafialne uczestniczyły też w rocznicach święceń kapłańskich swych duszpasterzy lub wiecznej profesji braci.

Z działalnością parafialną nieodłącznie związane są **adoracje, pielgrzymki parafialne, procesje, czuwania i wizyty duszpasterskie**. Przyczyniały się one przede wszystkim do pogłębiania wiary, a niejednokrotnie do nawrócenia. Najważniejsze niewątpliwie były adoracje w przeróżnych intencjach Kościoła: papieskich, misyjnych, o pokój, o beatyfikację i kanonizację kandydatów i kandydatek na ołtarze, o powołania do stanu kapłańskiego i zakonnego, w intencji Soboru, za Ojczyznę, w obronie krzyży w szkołach, w intencji nienarodzonych dzieci itp.

Inną formą były pielgrzymki parafialne. Po II wojnie światowej najczęściej pielgrzymowano do Częstochowy na Jasną Górę, do sanktuariów pallotyńskich w Czarnej, Hodyszewie i Zakopanem. Pielgrzymowano też do innych sanktuariów maryjnych w kraju: Barda Śląskiego, Gliwic, Lichenia, Kałkowa oraz do zagranicznych: Lourdes, Fatimy i Loretto. Nawiedzano również sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Krakowie, Częstochowie i w Ożarowie.

Po wyborze Karola Wojtyły na papieża, organizowano pielgrzymki do Rzymu, do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostella, a w Polsce do grobu św. Jadwigi w Trzebnicy, do Niepokalanowa.

Bardzo często z pielgrzymkami łączyły się czuwania. Corocznie na Jasnej Górze odbywają się czuwania maturzystów z pallotyńskich placówek duszpasterskich, a także młodzieży, w tym współpracowników pallotyńskich i misyjnych. Na specjalne podkreślenie zasługują czuwania przed świętem Matki Bożej Miłosierdzia, pielgrzym-

ki i czuwania w Hodyszewie, czy upamiętnienie 50-tej rocznicy śmierci ks. Stanisława Szulmińskiego 29-30 VIII 1992 r.

Bardzo ważną okazała się **działalność charytatywna** okresu stanu wojennego, kiedy na ręce Kościoła katolickiego w Polsce napłynęła ogromna pomoc z zachodniej Europy i Ameryki Północnej w postaci żywności, lekarstw, ubrań itp. Z tej racji powstawały przy naszych parafiach zespoły charytatywne. W parafiach obchodzono „Tydzień Miłosierdzia”, w czasie którego dzielono się dobrami materialnymi z najbardziej potrzebującymi. Nie można tu pominąć też akcji charytatywnej domu warszawskiego na Dworcu Wschodnim.

Wielką rolę apostołską w pallotyńskich parafiach i punktach duszpasterskich odgrywała **działalność kulturalna**. W parafiach przygotowywano przedstawienia Misterium Męki Pańskiej, jasełek bożonarodzeniowych i innych sztuk. Odbywał się także Tydzień Kultury Chrześcijańskiej, z koncertami piosenki religijnej, wystawami, wykładami na tematy filozoficzno-teologiczne. W latach posoborowych dużą popularność miały zespoły big-beatowe, które grały podczas Mszy św. dla młodzieży. Należałoby tu dodać informacje o oddziaływaniu religijnym przez filmy i przeżycia, o tworzonych sklepach religijnych, o gazetkach parafialnych, o ważnej roli sztuki kościelnej, architektury kościelnej.

Dziś parafie stanowią ważną formę pallotyńskiego duszpasterstwa w Polsce. Znajdują się one w miastach i wioskach. Prowincja zachodnia posiada **16 parafii** w: Bielsku-Białej, Chełmnie, Częstochowie, Gdańsku, Goryniu, Kisielicach, Łęgowie, Łodzi, Międzyrzeczu, Poznaniu, Przedborowej, Samsiecznie, Sosnowcu, Szczecinie, Wałbrzychu, Ząbkowicach Śląskich.

Do prowincji wschodniej należą **23 parafie** w: Białej Niżnej, Bóbrce, Celinach, Czarnej, Hodyszewie, Jaroszowicach, Kielcach, Krakowie, Kutnie, Lublinie, Ołtarzewie, Ostrołęce, Otwocku, Otwocku (Wólce Mładzkiej), Ożarowie, Radomiu, Rynie, Sandomierzu, Sierpcu, Szymonce, Warszawie, Wrzosowie, Zakopanem.

XI. DZIAŁALNOŚĆ MISYJNO-REKOLEKCYJNA¹⁰

Wobec trudności politycznych, powstałych po II wojnie światowej, ważnym sposobem animacji świeckich w duchu idei św. Wincentego Pallottiego był powrót do starej praktyki Kościoła – tj. **przeprowadzania misji ludowych i rekolekcji**.

Wszystkich rekolekcjonistów pallotyńskich można by podzielić na **pięć niezależnych od siebie grup**: na rekolekcyjno-misyjną, powoływaną przez Zarząd Prowincjalny; rekolekcyjną Krajowego Dzieła Duchowej Pomocy Powołaniom; rekolekcyjną Sekretariatu Misyjnego; rekolekcyjną Sekretariatu ds. Miłosierdzia Bożego i innych angażujących się dorywczo i okazjonalnie.

¹⁰ J. L e s i a k, H. P o p i e l, *Apostolstwo powołań prowincji Chrystusa Króla Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego*, Wadowice–Kopiec 1973; *Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego. Jubileusz Wspólnoty Ołtarzewskiej 1927-1977*, red. W. Zdaniewicz, Poznań–Warszawa 1977.

Potrzeba utworzenia grupy misjonarzy ludowych i rekolekcjonistów była rozpatrywana na Kapitulie Prowincjalnej w Ołtarzewie w 1946 r. Ze względu na to, że wielu księży zostało na prośbę biskupów skierowanych do pracy parafialnej na Ziemi Odzyskanej, nie utworzono takiej grupy, polecając księżom indywidualnie, za wiedzą własnego przełożonego, przeprowadzać rekolekcje w parafiach, zgromadzeniach żeńskich, głosić kazania odpustowe itp.

W latach pięćdziesiątych do pracy misyjno-rekolekcyjnej oddelegowano kilkunastu kapłanów, bo wtedy rozwiązano obydwie Niższe Seminarium Duchowne w Chełmnie oraz Wadowicach, i zwolniła się pewna liczba księży. W 1958 r. grupa licząca 12 kapłanów mieszkała w Chełmnie, Częstochowie, Kielcach, Otwocku. Z czasem umieszczano ich w innych domach. W 1964 r. było już 22 misjonarzy. Koordynatorem tej działalności apostolskiej, czyli referentem prowincjalnym do spraw misji ludowych i rekolekcji, mianowano ks. Józefa Matykę († 1995), a następnie ks. Edmunda Winklarza. Od 1976 r. bezpośrednią pieczę nad tą grupą sprawował **Sekretariat ds. Apostolstwa**.

W 1980 r. było 24 misjonarzy, 6 z nich zależnych od Sekretariatu Misyjnego, a 5 od Krajowego Dzieła Duchowej Pomocy Powołaniom. Od połowy lat siedemdziesiątych liczba misjonarzy i rekolekcjonistów powoli zmniejszała się. Upadek tej działalności należy widzieć w fakcie podjęcia zagranicznych misji, objęcia pracą takich krajów, jak np. Francja, Stany Zjednoczone, Austria, Szwajcaria czy były Związek Radziecki. Innym powodem było powołanie dwóch wydawnictw, tworzenie nowych ruchów i organizacji, przejmowanie kolejnych placówek i parafii.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że **homiletyki w Ołtarzewie** uczyli profesoro- wie, którzy mieli za sobą długoletnią praktykę misjonarsko-rekolekcyjną, jak np. ks. Jan Pawlik, ks. Józef Kołodziejczyk († 2004). Spośród **zasłużonych misjonarzy** warto tu wspomnieć choćby tylko księży Ludwika Bajgrowicza, Bogdana Boniewiczza († 2003), Ludwika Brodę († 1988), Stanisława Czapłę († 1971), Stanisława Czubka († 1961), Michała Kordeckiego († 1983), Zygmunta Kowalczyka († 1989), Eugeniusza Piskorka († 2007), Jana Porębskiego († 2002) czy Stanisława Wojtyłę.

Grupa misyjno-rekolekcyjna spotykała się corocznie na zjazdach i dniach skupienia, organizowanych przez Zarząd Prowincjalny, zwykle w Zakopanem albo Warszawie.

Dziełem pallotyńskim było **Krajowe Dzieło Duchowej Pomocy Powołaniom**, którego dyrektorem został ks. **Józef Lesiak** († 1999). Był on także członkiem Komisji Episkopatu ds. Powołań. Po nim, w 1984 r., dyrektorem mianowano ks. Józefa Kołodziejczyka († 2004). Przez pewien czas sekretariat Krajowego Dzieła Duchowej Pomocy Powołaniom mieścił się w Lublinie przy Monte Cassino. Ks. Jan Kowalski († 1993) był sekretarzem Dzieła.

Inne grupy zostały omówione przy misjach, Miłosierdziu Bożym i parafiach, stąd zostały tu pominięte.

Do dziś pallotyni nie wypracowali własnych programów formacyjnych dla domów rekolekcyjnych, które istnieją obecnie w Czarnej (Dom Pielgrzyma), Częstochowie (Dom Animacji Apostolskiej), Hodyszewie (Ośrodek rekolekcyjny *Ojczyzna*), Konstancinie-Jeziornie (Centrum Animacji Misyjnej), Otwocku, Świętej Katarzynie,

Wadowicach (im. Jana Pawła II), Wrzosowie (bł. Męczenników Pallotyńskich), Ząbkowicach Śląskich i sporadycznie w Bóbrce, Kielcach-Karczówce i w Ołtarzewie.

XII. DUSZPASTERSTWO SPECJALISTYCZNE¹¹

Obejmuje ono troskę o ludzi chorych, działalność hospicyjną, Ruch „Samarytanin”, Katolicki Ruch Antynarkotyczny KARAN, ośrodki socjoterapeutyczne, poradnie psychologiczne, Ruch „Rodzina Rodzin”, Centrum Pomocy Duchowej, wspólnotę Betlejem, Grupę i Fundację „SOS dla Poczętego Życia”, duszpasterstwo pielgrzymkowe krajowe i zagraniczne, duszpasterstwo Ludzi Morza, duszpasterstwo Solidarności, duszpasterstwo bezdomnych, pracę w wojsku, policji, straży i wśród więźniów, kapełanie w zgromadzeniach żeńskich, Ruch „Światło-Życie”, Ruch „Odnowa w Duchu Świętym”, Ruch Wspólnot Neokatechumenalnych, grupy nieformalne.

Troska o ludzi chorych zajmowała bardzo ważne miejsce w dziejach polskiej prowincji. Pallotyni byli kapelanami wielu szpitali i sanatoriów. Spośród zasłużonych kapelanów szpitalnych należałoby wspomnieć m.in. księży Eugeniusza Dutkiewicza († 2002), Krzysztofa Margasińskiego, Tadeusza Mike, Jana Nełkowskiego († 1994), Tadeusza Płonkę, Józefa Szczepańskiego, Władysława Wieczorka, Franciszka Wielgo-sza, Augustyna Urbana († 1989), Mieczysława Ziomkowskiego († 2005). Nad jedną postacią chciałbym się bardziej pochylić, mianowicie nad **ks. Romanem Szczygłem** († 1990), który przez długie lata był kapelanem szpitala w Otwocku. Sam poważnie chory na gruźlicę, mający jedno płuco, promieniował nadzieją na otoczenie, pisząc równocześnie na temat choroby i cierpienia. Jego oddanym przyjacielem był pisarz Jerzy Zawieyski.

Kapelanami szpitalnymi byli również polscy pallotyni pracujący za granicą, m.in. w Austrii, Niemczech, Szwajcarii, Stanach Zjednoczonych, Włoszech.

Na uwagę zasługują prace pallotynów z terenów misyjnych. Omawiając misje pallotyńskie wymieniałem ks. Adama Wiśniewskiego († 1987), apostoła trędowatych i ks. Henryka Hosera. Tu tylko dodam, że ośrodek dla trędowatych, który założył ks. A. Wiśniewski, miał być darem wdzięczności Polaków za tysiąc lat chrześcijaństwa, a wybudowany przez niego kościół otrzymał tytuł bł. Marii Teresy Ledóchowskiej, założycielki klawerianek.

Praca kapelanów szpitalnych była utrudniana przez władze polityczne kraju w okresie stalinowskim i gomułkowskim.

Zasługi swoje w koordynowaniu pracy szpitalnej ma również Zarząd Prowincjalny, który organizował zjazdy i dni skupienia dla kapelanów szpitalnych. Obok spotkań o treści religijnej, odbywały się także konferencje doształceniowe i wymiana doświadczeń samych uczestników.

¹¹ Zob. m.in. J. P a ł y g a, *Inne prace apostołskie (Problemy i poszukiwania)*, w: *Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego. Jubileusz Wspólnoty Ołtarzewskiej 1927-1977*, red. W. Zdanie-wicz, Poznań-Warszawa 1977, s. 96-104; t e n ż e, *On wciąż żył*, Warszawa-Ząbki 1995.

Posługa wobec chorych rozwijała się w duszpasterstwie parafialnym, choćby przez parafialne dni chorych, nabożeństwa fatimskie, indywidualne wizyty czy akcje pierwszopiątkowe.

Obecnie pallotyni pracują w następujących szpitalach i centrach rehabilitacji: Bielsko-Biała, Częstochowa, Gdańsk – ul. Elżbietańska (3 szpitale), Gdańsk-Wrzeszcz (4 szpitale), Konstancin-Jeziorna (2 centra rehabilitacji), Otwock, Poznań, Sandomierz, Sosnowiec, Szczecin (2 szpitale), Wałbrzych (2 szpitale), Warszawa (2 szpitale) i w domu opieki społecznej – Częstochowa, Kielce-Karczówka.

W Częstochowie działa Apteka św. Wincentego i przychodnia lekarska *Dolina Miłosierdzia*.

Pallotyni prowadzą dziś **hospicja w Gdańsku, Radomiu, Szczecinie**. Postacią niezmiernie ważną w tej dziedzinie jest **ks. Eugeniusz Dutkiewicz** († 2002), prekursor i duszpasterz ruchu hospicyjnego w Polsce. On to w 1986 r. utworzył Hospicjum gdańskie dla osób nieuleczalnie chorych. Hospicjum Pallottinum stało się wzorem dla hospicjów domowych w całym kraju. Do pracy zaangażował ks. E. Dutkiewicz nie tylko lekarzy i studentów medycyny, ale także wielu wolontariuszy, którzy odwiedzali chorych w ich domach. Ks. Eugeniusz, mianowany przez Episkopat Polski w 1987 r. Krajowym Duszpasterzem Hospicjum, stał się niestrudzonym propagatorem hospicyjnej troski o nieuleczalnie chorych i ich rodziny. Stałym elementem pracy Krajowego Duszpasterza Hospicjum były rekolekcje, dni skupienia i referaty wygłaszane przy okazji niezliczonych spotkań formacyjnych. Podczas pielgrzymki Jana Pawła II do Polski w 1987 r. ks. Eugeniusz przygotował spotkanie z chorymi w Bazylice Mariackiej w Gdańsku. Był także członkiem Rady ds. Opieki Paliatywnej Ministerstwa Zdrowia. Po nim funkcję tę przejął ks. Piotr Krakowiak.

Piękną tradycję opieki nad chorymi w „Hospicjum” kontynuuje ks. Marek Kujawski, założyciel Hospicjum „Świętego Jana Ewangelisty” w Szczecinie. Hospicjum szczecińskie rozpoczęło działalność w uroczystość Objawienia Pańskiego 6 I 1988 r. Działalność tę zainaugurował w kaplicy domowej pallotynów biskup Kazimierz Majdański, ordynariusz szczecińsko-kamieński.

Ks. Marek Kujawski jest też założycielem Hospicjum Królowej Apostołów w Radomiu (listopad 2003) i Hospicyjnego Niepublicznego ZOZ „Gościńca Królowej Apostołów”, powstałego w pierwszym domu, który zbudowali pallotyni w tej parafii.

Obecnie powstaje hospicjum dla dzieci w Otwocku, organizowane przez Caritas Pallotyńską.

Ruch „Samarytanin” narodził się w Częstochowie w 1987 r. Jednym z jego założycieli był ks. Witold Pietrasiuk. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że założenia ideowe zostały wzięte ze Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego. Patronem Ruchu stał się św. Wincenty Pallotti.

Charyzmatem ruchu „Samarytanin” jest pochylanie się nad człowiekiem w potrzebie, przede wszystkim nad osobami niepełnosprawnymi fizycznie, które na równych prawach z osobami zdrowymi należą do Ruchu.

Duchowość Ruchu wywodzi się z pogłębionego rozumienia tajemnicy Miłosierdzia Bożego i miłosierdzia chrześcijańskiego. W praktyce wyraża się to w pomocy ducho-

wej, materialnej i medycznej, udzielanej osobom niepełnosprawnym, w organizowaniu dla nich wczaso-rekolekcji, spotkań itp.

Ruch powołał fundację „Samarytanin”, której nadrzędnym zadaniem było utworzenie w Częstochowie „Centrum Pomocy Ludziom w Potrzebie”. W zamyśle założycieli Fundacji we wspomnianym Centrum znajdują swe miejsce osoby niepełnosprawne, które będą mieszkać wspólnie z osobami zdrowymi.

Warunkiem przynależności do ruchu „Samarytanin” było pielęgnowanie postawy samarytańskiej.

Katolicki Ruch Antynarkotyczny KARAN powstał w 1987 r. jako ruch nieformalny, skupiający ludzi młodych, którzy gotowi byli nieść pomoc potrzebującym. Założycielem ruchu był pallotyn ks. Bronisław Rosik. Od 1992 r. KARAN wydawał także swoje pismo popularnooświatowe „Magazyn Katolickiego Ruchu Antynarkotycznego Karan”. Publikacja ta przybliżała czytelnikowi problem narkomanii i AIDS. Pismo wkrótce przemianowano na kwartalnik „Karan”. Pismo jest organem Katolickiej Fundacji Pomocy Osobom Uzależnionym i Dzieciom.

KARAN prowadzi ośrodki dla narkomanów i zarażonych HIV, domy readaptacyjne, poradnie rodzinne i świetlice socjoterapeutyczne. KARAN prowadzi szkolenia dla wolontariuszy, zajęcia z profilaktyki uzależnień dla szkół podstawowych i średnich, grupy psychoedukacyjne i akcję charytatywną *Pomóż dzieciom godnie żyć*. Włącza się w program *Stop przemocy*, *Akademia Twórczej Aktywności*, w kampanię edukacyjną i medialną na temat uzależnień i HIV *Młodzi, wolni, świadomi, bezpieczni*.

Ośrodki socjoterapeutyczne, poradnie psychologiczne. Ks. Bogdan Szpakowski to psychoterapeuta i kierownik duchowy należący do Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego, który prowadzi praktykę terapii indywidualnej i grupowej w Warszawie i w Lublinie oraz warsztaty w ramach dwuletniej Szkoły Wychowawców Seminariów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych w Centrum Formacji Duchowej Salwatorianów w Krakowie, działającej pod patronatem Komisji Episkopatu Polski ds. Duchowieństwa.

Ks. Wiesław Błaszczak i pan Jakub Kołodziej, psycholog, psychoterapeuci, są współzałożycielami **Ośrodka Terapeutyczno-Szkoleniowego** (2005), działającego w Lublinie (Boh. Monte Cassino 16). Tradycja Ośrodka sięga 1996 r., w którym jego założyciele rozpoczęli współpracę naukową w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Według statutu celem OTS jest służba „Kościołowi w zakresie diagnozy i pomocy psychologicznej oraz pracy nad łączeniem duchowości z psychologią. Szczególnym zadaniem Ośrodka ma być organizowanie opieki psychologicznej dla Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego. Ośrodek jest w swych założeniach formą realizacji charyzmatu św. Wincentego Pallottiego poprzez jednoczenie apostołskiego zaangażowania osób świeckich i duchownych oraz przez odczytywanie i aktywne odpowiadanie na znaki czasu”

Aktualnie Ośrodek posiada trzy gabinety: dwa w Lublinie i jeden w Ożarowie Mazowieckim. Zatrudnia czterech psychoterapeutów, neurologopedę i psychiatrę. Pracownicy Ośrodka prowadzą badania diagnostyczne osób świeckich i duchownych. Współpracują w tym zakresie z kilkoma wyższymi seminariami duchownymi i zgro-

madzeniami zakonnymi. W Ośrodku prowadzona jest psychoterapia indywidualna, grupowa, małżeńska i rodzinna.

Działalnością szkoleniową Ośrodek obejmuje księży, osoby duchowne, alumnów wyższych seminariów duchownych, psychologów i studentów. Studenci uczestniczą w szkoleniach specjalistycznych oraz rocznych stażach w zakresie psychoterapii. Ważną aktywnością pracowników Ośrodka jest współtworzenie Ośrodka Formacji Spowiedników Archidiecezji Lubelskiej oraz współpraca z działającą w tejże diecezji Szkołą Formacji Duchowej. Pracownicy ośrodka są zapraszani do współpracy w ramach duszpasterstwa akademickiego różnych lubelskich uczelni. W ostatnim czasie OTS został zaproszony do redagowania stałej rubryki w lubelskim wydaniu „Gościa Niedzielnego” oraz comiesięcznej audycji w archidiecezjalnym radiu eR.

Polskim specjalistą od **open space technology** jest ks. Piotr Banach, który studiował w Austrii doradztwo w zakresie rozwoju organizacji. Prowadzi on różne warsztaty, szkolenia i wykłady w Polsce i za granicą.

Początek istnienia Ruchu „**Rodzina Rodzin**” sięgał 1952 r. i powstał z inicjatywy kard. Stefana Wyszyńskiego i Marii Wantowskiej. Jest ruchem apostołskim mającym na celu odrodzenie i uświęcenie rodziny polskiej przez dążenie do pełni życia sakramentalnego, zawierzenie Maryi Matce Kościoła i zaangażowanie w świadomą i ofiarną służbę Kościołowi. Ruch „Rodzina Rodzin”, prowadzony przez Świecki Instytut Pomocnic Maryi Jasnogórskiej, Matki Kościoła, angażował też księży pallotynów.

Dni skupienia i spotkania odbywały się w różnych miejscach Warszawy, zwłaszcza w kościele pallotyńskim przy ul. Skaryszewskiej 12. W pierwszym okresie wielkie zasługi w rozwoju Ruchu położył ks. Edward Wilk († 1975), następnie ks. Feliks Folejewski, ks. Ryszard Marciniak. Obok nich Ruchowi służyło wielu innych kapłanów, jak: Eugeniusz Klimiński, Jan Kostkiewicz, Jerzy Limanówka, Stanisław Janik, Jan Latoń, Grzegorz Radzikowski, nie mówiąc o kolejnych wyższych przełożonych, którzy byli bardzo często zapraszani na uroczystości i spotkania Ruchu.

Można powiedzieć, że nowy etap rozwoju Ruchu rozpoczął się wraz z utworzeniem ośrodka, dzięki inicjatywie kard. Stefana Wyszyńskiego, w Warszawie przy ul. Łazienkowskiej (1980). Rektorem ośrodka został ks. Ryszard Marciniak, który rozbudował centrum do wielkich rozmiarów, a po nim ks. Eugeniusz Klimiński.

Ośrodek służył nie tylko spotkaniom liturgicznym i grupowym. Odbywały się w nim także prelekcje, wykłady i sympozja. Należy podkreślić wielki udział w działalności alumnów Wyższego Seminarium Duchownego z Ołtarzewa, którzy pracowali w Ruchu w ramach formacji pastoralnej.

W Warszawie ks. Jan Pałyga jest założycielem **Centrum Pomocy Duchowej**, które – według założenia – ma służyć pomocą wszystkim potrzebującym duchowego i psychologicznego wsparcia. Centrum prowadzi też psychoterapię. Centrum tworzą: Wspólnota małżeństw niesakramentalnych, Wspólnota „Piąty Świat” i Wspólnota trudnych małżeństw „Sychar”

Duszpasterstwo małżeństw żyjących w związkach tylko cywilnych odbywa się poprzez nabożeństwa, rekolekcje, modlitwę i spotkania raz lub dwa razy w miesiącu. Na temat duszpasterstwa wśród małżeństw w kryzysie i ludzi rozwiedzionych pisał ks. Paweł Góralczyk, *Powtórne związki małżeńskie w teologicznym i etycznym świetle*

i wspomniany wyżej ks. J. Pałyga (np. *Oni też chcą być wierni; Rozwiedzeni do rozwiedzionych. Rekolekcje adwentowe 2003*). Duszpasterstwem wśród małżeństw niesakramentalnych zajmuje się w Lublinie ks. Sławomir Pawłowski.

Wspólnota „Piąty Świat” jest ruchem, zespołem ludzi dobrej woli, którzy chcą towarzyszyć cierpiącym i zwrócić uwagę świata na ogrom cierpienia, a także obojętność wobec niego. To właśnie cierpiących w samotności ks. J. Pałyga nazywa piątym światem. Do Ruchu mogą należeć wszyscy ludzie, niezależnie od religii i wyznania, poprzez modlitwę, duchowe wsparcie; także niewierzący przez serdeczną pamięć.

Celem działalności **Wspólnoty Trudnych Małżeństw SYCHAR** jest dążenie jej członków do uzdrowienia sakramentalnego małżeństwa, które przeżywa kryzys przez głębszą współpracę z Chrystusem. Ośrodek Duszpasterski mieści się przy kościele pallotyńskim w Warszawie. Duszpasterzem wspólnoty jest ks. Jan Pałyga. Spotkania wspólnoty Sychar odbywają się dwa razy w miesiącu. Uczestnicy mogą skorzystać z pomocy psychologów i terapeutów w przezwyciężaniu trudności małżeńskich i rodzinnych. Wspólnota organizuje dwa razy do roku rekolekcje otwarte, które cieszą się coraz większym powodzeniem.

W Bielsku-Białej działa od 1998 r. **wspólnota Betlejem**, wpisana w charyzmat św. Wincentego Pallottiego, która skupia rodziny z dziećmi, szczególnie małymi, jak Jezus narodzony w betlejemskiej stajence. Wspólnota powstała z byłych członków „Oazy” i „Odnowy w Duchu Świętym”. Spotkania odbywają się w każdy czwartek – tworzą je: wieczorna godzinna adoracja Najświętszego Sakramentu, po której następuje spotkanie przy herbacie i śpiewie. Wspólnota przeżywa własną mszę niedzielną o godzinie 16-tej. Organizuje też parę razy do roku weekendowe rekolekcje, w których uczestniczą czynnie całe rodziny z dziećmi.

Grupa „SOS dla Poczętego Życia” została założona 19 X 1980 r. przez ówczesnego diakona Ryszarda Halwę. Zadaniem ruchu jest obrona życia dzieci poczętych. Ruch był jedną z najstarszych grup tego typu, powstałą jeszcze w Polsce Ludowej i obejmował teren całego kraju.

Grupa SOS gromadziła osoby z różnych środowisk: młodzież ze szkół średnich, studentów, pracowników służby zdrowia, prawników, psychologów, kleryków z wielu wyższych seminariów duchownych, księży i ludzi dobrej woli. Osoby należące do Ruchu miały w swoich parafiach spotkania, w czasie których pogłębiały wiedzę odnośnie do problemów związanych z zakreślonymi celami. Obok wspólnych modlitw członków SOS łączyła praca w parafii i poza nią, polegająca na organizowaniu nabożeństw i spotkań poświęconych trosce o życie, a także przygotowanie wystaw i gazetek. Każda grupa działała w ścisłej łączności z hierarchią kościelną.

Fundacja Ruchu „SOS dla Poczętego Życia” powstała w 1989 r. i została założona przez ks. R. Halwę. Wydaje ona czasopismo „Moja Rodzina”, redagowane przez ks. Halwę, podobne w treści do przedwojennej „Rodziny Polskiej”

Niezmiernie cenna jest działalność edukacyjna Fundacji poświęcona tematyce obrony życia. W jej ramach ks. R. Halwa zorganizował wiele sympozjów i kongresów – nawet o zasięgu międzynarodowym. Kongresy te, organizowane często w Niepokalanowie, a także w Warszawie, skupiały wielu wybitnych specjalistów z dziedziny genetyki, psychologii i innych.

W ramach Fundacji powstało kilka ośrodków, m.in. w Bysławiu k. Tucholi, gdzie znalazły schronienie matki i dzieci, które nie miały miejsca zatrzymania. Fundacja prowadziła schronisko na szczycie Chrobaczej Łąki, czy od 2001 r. na terenie Puszczy Kampinoskiej ośrodek „Dolina Słońca” – dom dla matek i dzieci maltretowanych.

Fundacja udziela również pomocy rzeczowej w postaci odzieży, żywności itp. samotnym matkom i biednym rodzinom. Pomoc udzielana jest w biurze Fundacji w Warszawie.

Ruch pielgrzymkowy w polskiej prowincji rozwinął się mocno w okresie powojennym, kiedy to duszpasterze organizowali pielgrzymki parafialne do Częstochowy, Kalwarii Zebrzydowskiej i innych znanych sanktuariów, zwłaszcza maryjnych. Do tych samych miejsc pielgrzymowały poszczególne grupy wiekowe czy zawodowe pod kierunkiem pallotylna.

Ze względów politycznych do początku lat osiemdziesiątych pielgrzymowano jedynie do sanktuariów krajowych, dopiero w kolejnych latach otwarto się możliwości pielgrzymowania do Rzymu czy Lourdes.

Myśl utworzenia „**pallotyńskiego biura podróży**” zrodziła się w 1985 r., w związku z wyjazdem do Rzymu na obchody 150-lecia Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego. Za zorganizowanie tych wyjazdów odpowiedzialnym był wtedy **ks. Roman Tkacz**. Tak powstało w Warszawie prężne biuro pielgrzymkowe „Królowa Apostołów”, które do dziś urządza pielgrzymki na kilka kontynentów. Kierunki działalności Biura wyznaczali sami pielgrzymi, którzy chcieli nawiedzać różne sanktuaria Europy i świata.

Od 2002 r. Biuro urządza też pielgrzymki autokarowe do sanktuariów maryjnych Polski, pielgrzymki śladami Jana Pawła II, do sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach, szlakiem klasztorów cysterskich na Pomorzu Gdańskim i na Śląsku. Są nawet nartorekolekcje w Tatrach.

Biuro prowadzi formację pielgrzymów w spotkaniach przedpielgrzymkowych, w trakcie pielgrzymki i po pielgrzymce. W tym nurcie budowania formacji ważną rolę spełnia miesięcznik Biura i Wydawnictwa „Królowa Apostołów – Miejsca Święte” oraz kwartalnik „Chiny dzisiaj” Wydawnictwo od 2003 r. przejęło księgarnię „Pallottinum” przy ul. Skaryszewskiej w Warszawie.

Częstochowskie biuro pielgrzymkowe powstało w 1993 r., a pierwszym prowadzącym był ks. Eugeniusz Leśniak. Duszpasterstwo Pielgrzymkowe Księża Pallotyńów „Apostolos” zostało powołane w 1995 r. Ks. Edward Szram, a po nim ks. Zbigniew Rembisz byli pierwszymi dyrektorami Biura. Dziś trasy pielgrzymowania Biura dzielą się na następujące kategorie: biblijne, maryjne, apostołskie oraz kultur dalekich i bliskich.

W prowadzeniu grup pielgrzymkowych zaangażowani są księża pallotylni i osoby świeckie, traktując tę pracę jako działalność religijną. Poszczególne Biura obu prowincji mają własne filie przy domach pallotyńskich.

W **Szczecinie powstał w 1992 r. ośrodek duszpasterski „Stella Maris”** i obejmuje dziś swą działalnością region Pomorza Zachodniego; pierwszym duszpasterzem ośrodka był ks. Bolesław Konewka. Ośrodek prowadzi Klub Marynarza dla maryna-

rzy ze Szczecina i ich rodzin. Na działalność duszpasterską składają się: katecheza biblijna w każdy piątek, raz w miesiącu regularna „morska Msza św.” w kaplicy „Stella Maris”, poza nią także Msze św. na statkach, udział w morskich uroczystościach w mieście i poza nim. Dochodzą do tego rekolekcje adwentowe i wielkopostne, spotkania formacyjne dla studentów Akademii Morskiej, indywidualne rozmowy i kierownictwo duchowe, rozdawanie marynarzom w porcie drobnych pamiątek, informatorów i mapek, pielgrzymki do Częstochowy i innych sanktuariów. Ośrodek wydaje jedyny na Wybrzeżu morski dwumiesięcznik duszpasterski „Stella Maris”

Warto tu wspomnieć, że z pallotyńskiego kościoła rektorskiego w Gdańsku, przy ul. Św. Elżbiety 1, rozpoczęto od 1981 r. **transmisję Mszy św. dla ludzi morza** – marynarzy, rybaków i ich rodzin, we wszystkie niedziele i obowiązujące święta o godz. 17.30. Pierwszym przewodniczącym Redakcji Radiowej był ks. Jerzy Błaszczak.

W **duszpasterstwie „Solidarności”** zasłużył się **ks. Feliks Folejewski**. Był on duszpasterzem ludzi pracy w Warszawie po śmierci ks. Jerzego Popiełuszki w latach 1984-1989 i organizatorem spotkań ludzi pracy na Jasnej Górze. Ks. F. Folejewski w okresie stanu wojennego i po jego odwołaniu kolportował wydawnictwa podziemne, a w latach 1982-1989 współorganizował patriotyczne uroczystości.

Ks. Mirosław Drozdek († 2007) był kapelanem zakopiańskiej „Solidarności”, szczególnie zaś służby zdrowia i nauczycieli. Jego dzieło kontynuował ks. Franciszek Mąkinia. Na Krzeptówkach odbywały się szkolenia członków „Solidarności”, dni skupienia, konferencje, wykłady z nauki społecznej Kościoła oraz rekolekcje.

Ks. Eugeniusz Dutkiewicz († 2002) również był zaangażowany w sprawy „Solidarności”, działając pod pseudonimem *Chudy* w Gdańsku. W okresie stanu wojennego udzielał pomocy i schronienia prześladowanym działaczom związkowym. To dzięki jego zaangażowaniu powstał przy ul. Skłodowskiej-Curie ośrodek telewizji niezależnej, który działa do dzisiaj jako Video Studio Gdańsk.

Spośród innych kapłanów zaangażowanych w tę pracę należy przypomnieć ks. Jerzego Błaszczaka.

Piękną postacią w **duszpasterstwie bezdomnych** jest **ks. Adam Borysik**, który rozwinął akcję charytatywną dla ludzi bezdomnych w **Poznaniu**, zabiegając o pomoc materialną w różnych urzędach i instytucjach. W 1993 r. zaczął działać z jego inicjatywy dom „Przystań”, w którym dziś mieszka ok. 80 osób. Są to matki z dziećmi, rodziny i osoby samotne. Dom posiada kaplicę, stołówkę wydającą ok. 300 posiłków dziennie i aptekę.

W **Częstochowie** od 2000 r. działa Pallotyński Ośrodek Pomocy Charytatywnej „Misericordia” pod patronatem bł. Józefa Jankowskiego. Obiekt poświęcony przez biskupa Jana Wątrobę 16 X 2000 r. dysponuje jadalnią i kuchnią, wydając kilkadziesiąt posiłków dziennie.

W działalność charytatywną włączyła się od 2000 r. **Caritas Pallotyńska**, której dyrektorem jest obecnie ks. Zbigniew Kołodziej. Dotychczasowa siedziba Caritas została przeniesiona z Otwocka do Radomia. Caritas Pallotyńska zajmuje się m.in. prowadzeniem świetlic środowiskowych, zespołów charytatywnych oraz wspomaga dożywianie dzieci w szkołach (Radom – Dom Pomocy św. Józefa: intergrupa AA,

światlica środowiskowa, stołówka dla ubogich, punkt dystrybucji żywności z rezerw rządowych). Obecnie Caritas czyni starania o powołanie wspomagającej ją fundacji *Ad Caritatem*. W planach są inicjatywy działalności w Ostrołęce, powołania hospicjum dla dzieci w Otwocku, utworzenia Zakładu Aktywności Zawodowej dla Niepełnosprawnych w Kutnie. Caritas Pallotyńska organizuje też akcje: znicz Jana Pawła II, aukcja obrazów, działalność rekolekcyjna na rzecz pozyskania funduszy.

W działalność Caritas wpisuje się także **ks. Aleksander Pietrzyk**, dyrektor Caritas Rosja i członek Rady Stałej Caritas Europa, działający w St. Petersburgu.

W tej dziedzinie godna uwagi jest też Światlica św. Wincentego Pallottiego dla dzieci w Chełmnie (2000) i Pallotyński Integracyjny Ośrodek Wsparcia Dziennego **Jesteśmy Razem** w Wałbrzychu (2002).

Praca w wojsku, policji, straży i wśród więźniów. Przed II wojną światową kapelanem polskiej załogi na Westerplatte od 1936 r. był **ks. Leon Bemke** († 1984). O kapelanach w okresie II wojny światowej wspominałem przy działalności pallotyńców w okresie II wojny światowej. Po wojnie pallotyni włączyli się też do duszpasterstwa wojskowego. Prawie wszyscy **kapelani wojskowi** (ks. Eugeniusz Skarżyński † 1999, ks. Stanisław Kazimierczak, ks. Kazimierz Dynarski † 1990 i ks. Anastazy Bławat) pracowali przy kościołach garnizonowych. Sytuacja polityczna nie pozwalała na typowe duszpasterstwo wojskowe. Takie rozpoczęło się **po 1991 r.**, po utworzeniu ordynariatu polowego, kiedy kapelanami wojskowymi zostali ks. Ryszard Pasieka w Szczecinku, i ks. Marek Jaraszek w Warszawie. Po podziale Polskiej Prowincji do wymienionych dołączyło kilku innych. Spośród nich wspomnę ks. Zdzisława Słomkę, ks. Marka Strzeleckiego († 2006), czy ks. Jerzego Sucheckiego (obecnie w Świdwinie).

Kapelanem **Komendy Głównej Policji** jest ks. Jan Kot. Jego zasługą jest opracowanie *Modlitewnika policjanta. Obrzędy, modlitwy, pieśni*. Od 1999 r. ks. Mirosław Dragiel jest kapelanem Mazowieckiej Komendy Wojewódzkiej Policji z siedzibą w Radomiu.

Kapelanem **strażaków** powiatu tatrzańskiego był ks. Mirosław Drozdek.

Kapelanem Kieleckiej Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego jest ks. Wojciech Jurkowski.

Ks. Rafał Raus jest kapelanem w **areszcie śledczym** w Warszawie, ks. Władysław Nadybał, a obecnie Waclaw Sutkowski, w areszcie śledczym w Międzyrzeczu.

Istnieje też kapelania w **domu poprawczym** w Ostrołęce.

Duszpasterzem środowisk kombatanckich, kapelanem Warszawskich Szarych Szeregów jest **ks. Henryk Kietliński**, również postulator spraw kanonizacyjnych i beatyfikacyjnych.

Kapelanami zgromadzeń sióstr zakonnych było wielu księży polskiej prowincji. Prawie wszystkie domy sprawowały opiekę duchową nad siostrami. Szczególnie zasłużyły się tu takie domy, jak: Chełmno, Częstochowa, Gdańsk, Kielce, Lublin, Ołtarzew, Otwock, Poznań, Szczecin, Wadowice, Warszawa, Ząbki, Ząbkowice Śląskie. Część księży sprawowała to duszpasterstwo okresowo, ale byli i tacy, którzy sprawowali opiekę duchową nad siostrami przez dłuższy czas swego kapłaństwa. Byli

wśród księży tacy, którzy głosili **rekolekcje dla sióstr zakonnych**, jak np. ks. Bogdan Boniewicz († 2003), ks. Władysław Czubek († 1961).

W tym miejscu warto wspomnieć o ważnej pracy ks. **Franciszka Bogdana** († 2008), który dostosowywał konstytucje polskich zgromadzeń żeńskich do norm prawa kanonicznego.

Dziś następujące domy prowadzą kapelanie sióstr zakonnych: Gdańsk – Elżbietańska (pallotyńki), Konstancin-Jeziorna (siostry od aniołów), Ołtarzew (benedyktynki-samarytanki w Pruszkowie, urszulanki w Milanówku i Ołtarzewie, MB Miłosierdzia w Derdach), Otwock (benedyktynki-misjonarki), Warszawa (franciszkanki od cierpiących, pallotyńki, siostry Rodziny Maryi), Ząbkowice Śląskie (klaryski).

Ruch „Światło-Życie” powstał w 1954 r. i dążył do odnowy życia chrześcijańskiego przez słuchanie słowa Bożego, liturgię, modlitwę i świadectwo życia chrześcijańskiego.

Ruch istniał przy każdej pallotyńskiej parafii i był jedną z form animacji świeckich. Posiadał własnych moderatorów prowincjalnych, którymi byli: ks. Tadeusz Nazar († 2006), ks. Eugeniusz Krzyżanowski, ks. Ryszard Rydz, ks. Alfred Dyr, ks. Józef Gwozdowski oraz obecnie ks. Tomasz Zaczekiewicz. Do nich należała troska koordynacji ruchu pallotyńskiego z moderatorem krajowym Ruchu „Światło-Życie” Siedziba Ruchu mieści się w Kielcach na Karczówce.

Moderatorzy prowincjalni odpowiadali za moderatorów w poszczególnych placówkach pallotyńskich, którymi zwykle byli najmłodszy stażem kapłani. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych mieliśmy pierwsze miejsce wśród zakonów i zgromadzeń zakonnych, jeśli chodzi o liczbę uczestników oaz letnich. Spośród kapłanów mocno zaangażowanych w tym Ruchu warto wymienić ks. Zbigniewa Stanka.

Po letnich rekolekcjach oazowych, odbywał się w Kielcach, Czarnej lub Otwocku zjazd moderatorów, animatorów i części uczestników owych rekolekcji pod nazwą „Dzień wspólnoty” Podczas ferii zimowych prowadzone były rekolekcje dla specjalistycznych grup oazowych.

Co roku odbywał się także zjazd Pallotyńskiej Kongregacji Odpowiedzialnych, kiedy moderatorzy i animatorzy przez kilka dni modlitwą, wykładami i śpiewami przygotowywali się do nowego roku pracy i do rekolekcji wakacyjnych.

Ruch „Odnowa w Duchu Świętym”, powstały w USA w 1967 r., nawiązuje do tchnienia Ducha Świętego na Apostołów i Maryję w Wieczerniku w dniu Pięćdziesiątnicy i szuka w tym fakcie odnowy własnego życia. To wydarzenie wieczernikowe, akcentowane przez Ruch, współbrzmiało z duchowością Stowarzyszenia i Zjednoczenia, i stało się powodem do zainteresowania przez polskich pallotynów.

Ruch ten więc zaistniał najpierw w pallotyńskiej parafii w **Poznaniu** od 1976 r., czyli od początku pojawienia się go w Polsce. Gorliwym propagatorem Ruchu był ks. Piotr Marek. Od 1978 r. istniała taka grupa charyzmatyczna przy ul. Elżbietańskiej w **Gdańsku**, z długoletnim jej moderatorem ks. Stefanem Potońcem. Był on jednym z organizatorów I Ogólnopolskiego Kongresu Odnowy w Duchu Świętym, który obradował na Jasnej Górze w 1983 r. Do tego nurtu należy zaliczyć grupę charyzmatyczną „**Effatha**” w **Lublinie**, powstałą ze struktur tego ruchu. Przecięt-

nie na każdym spotkaniu modlitewnym bywało 100 osób i więcej. Mieli też własne rekolekcje.

Ruch Wspólnot Neokatechumenalnych, powstały w 1964 r. z inicjatywy nawróconego z ateizmu Hiszpana Kiko Arguello, również pojawił się w pallotyńskich parafiach i placówkach. Najstarsze wspólnoty neokatechumenalne powstały w Gdańsku przy ul. Elżbietańskiej, w Kielcach, w Warszawie przy ul. Skaryszewskiej i w Lublinie przy parafii. Wspólnoty neokatechumenalne przeprowadzały swoje dni skupienia w pallotyńskich domach rekolekcyjnych, np. w Wadowicach na Kopcu, w Czarnej.

Grupy nieformalne. Kiedy w Polsce czasów komunistycznych zakazane były wszelkie organizacje kościelne (aż do połowy lat osiemdziesiątych), powstawały wtedy tzw. grupy nieformalne osób o wspólnych poglądach na temat człowieka i społeczeństwa. Grupy te nastawione były na działanie albo kładły większy nacisk na sposób życia we wspólnocie.

Grupy nieformalne powstawały spontanicznie w latach siedemdziesiątych w pallotyńskich placówkach, np. w Otwocku, Lublinie, Szczecinie, Warszawie, a od lat osiemdziesiątych istniały niemal przy wszystkich placówkach pallotyńskich. Różnorodność tych grup była wielka.

Jedną z pierwszych wspólnot nieformalnych była grupa **starszoharcerska** w Gdańsku. Jej celem było podtrzymywanie i rozwijanie wartości i ideałów harcerskich. Kapelanem tej grupy był ks. Jan Pałyga. Były też inne grupy w Gdańsku, jak np. nauczycielska, inżynierska, aktorska, chemików, lekarska, dyrektorów, starszych panów, ekonomistów itp.

Zwykle nazywano je „duszpasterstwami”, np. „duszpasterstwo nauczycieli” (Radom, Otwock), „duszpasterstwo służby zdrowia” (Otwock, Gdańsk), „duszpasterstwo kolejarzy” (Ożarów Mazowiecki i Warszawa), „duszpasterstwo niewidomych” (Lublin), „duszpasterstwo harcerzy” (Gdańsk, Lublin, Ołtarzew). Najczęściej czynnikiem inicjującym tego typu „duszpasterstwa” była inicjatywa świeckich z konkretnych zawodów.

Od lat osiemdziesiątych spotkania formacyjne nie były już tak niebezpieczne, jak w latach wcześniejszych, ale do legalnych nie należały. To małe duszpasterstwo odegrało bardzo ważną rolę w formacji ludzi świeckich.

Duszpasterzem środowisk twórczych jest **ks. Andrzej Daniewicz**, założyciel i lider zespołu „La Pallotina” Ks. Daniewicz znany jest w środowisku pielgrzymkowym i oazowym jako autor „piosenek roku” Współpracował z wieloma muzykami i ma na koncie kilka własnych płyt, a kilka współtworzył jako kompozytor i instrumentalista.

Autorem strony internetowej „Przemiana” jest **ks. Józef Pierchalski**, rekolekcjonista sióstr i kleryków zakonnych, ojciec duchowny i spowiednik. Została ona wyróżniona na I Ogólnopolskim Konkursie Chrześcijańskich Witryn Internetowych nagrodą św. Izydora, jako najlepsza witryna katolicka.

*

Dziś, po ponad 100 latach działalności pallotynów na ziemiach polskich, możemy stwierdzić jedno, że mimo początkowych trudności Stowarzyszenie działa owocnie, faktem czego jest liczba ok. 700 pallotynów polskich w kraju i w świecie, funkcjonujące dwie prowincje, jedna regia niezależna (Francja) i dwie inne (Rwanda/Kongo, Brazylia), i kilka delegatur. Bóg mu więc błogosławi.

Nie sposób ogarnąć, w tym opracowaniu, wszystkich dziedzin działalności Stowarzyszenia, można jednak stwierdzić, że pallotyni w życiu Kościoła polskiego byli i są nieomal wszechobecni w wielu dziedzinach kultury polskiej XX w., jak: edukacja, misja i emigracja, wydawnictwa, apostołstwo świeckich, praca duszpasterska itp. Zauważyć można olbrzymią różnorodność zadań apostołskich podejmowanych w ciągu 100 lat.

W tych wszystkich formach działalności pallotyńskiej wyraża się apostołstwo proponowane szeroko przez Założyciela wszystkich stanom i zawodom. W. Pallotti na ten temat pisał:

Chciałbym znaleźć się w szpitalach i więzieniach, równocześnie chciałbym iść do pałaców wielkich i możnych, chciałbym stale być obecny na wszystkich miejscach świata, aby wysoko postawionym i zapomnianym, biednym i bogatym, tak – wszystkim stworzeniom świata pomagać w poznawaniu Boga Ojca, w ukochaniu Go i służeniu Jemu.

W tych słowach wyraża się znamię nieskończoności, infinityzmu, głoszonego przez Założyciela w takich hasłach, jak: *Ad infinitam Dei gloriam*, *Ad destruendum peccatum*, *Ad salvandas animas* – „Dla nieskończonej chwały Bożej, Dla zniszczenia grzechu, Dla zbawienia dusz” Co można dodać do takiego programu? Chyba wszystko to, co przychodzi z duchem każdej epoki. Sam Pallotti miał świadomość, że jego myśl, jego Dzieło jest darem Boga dla Kościoła. Dzieło to, jako twór żywy, wciąż się rozrasta w coraz nowych kierunkach – ku przyszłości. Mając taki program spotykamy się dziś z żywym Pallottim, który jest dla wszystkich. Czy Pallotti i polscy pallotyni zrealizowali Jego myśl? I tak, i nie. To samo pytanie można postawić Chrystusowi i otrzymać tę samą odpowiedź.

Dziś wyrażamy wdzięczność Bogu za dary, których w swej nieskończonej miłości udzielił na drodze rozwoju Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Polsce. Patrząc z nadzieją na przyszłość w kolejne stulecie i idąc za przykładem św. Wincentego Pallottiego, prosimy Boga o błogosławieństwo dla pallotynów, pallotynek w Polsce, dla całego Zjednoczenia Apostolstwa Katolickiego.

„Czas jest drogocenny, krótki, niepowtarzalny. Czyńmy więc wszystko, wszystko – jeżeli to możliwe – nieskończenie wiele” (św. Wincenty Pallotti).

Ożywiać wiarę, rozpalać miłość i jednoczyć wysiłki – to hasło Jubileuszu 100-lecia pallotynów w Polsce. Prośmy dziś, by Maryja Królowa Apostołów nieustannie wypraszała dary Ducha Świętego, potrzebne Stowarzyszeniu w Polsce do realizacji tego hasła w perspektywie kolejnego Jubileuszu 150-lecia, 200-lecia, by pallotyni rozpalali tę samą miłość, jaką żył św. Wincenty Pallotti, miłość, której nawet śmierć nie zdoła ugasić. A to wszystko *Ad infinitam Dei gloriam!*